

Vlaanderen
verbeelding werkt

VLAAMS HERVORMINGSPROGRAMMA 2017

VOORWOORD

Het voorliggende Vlaamse Hervormingsprogramma (VHP) 2017 is inmiddels het zevende op rij dat Vlaanderen opmaakt en het derde dat door deze Vlaamse Regering wordt voorgelegd. De Vlaamse Regering blijft ervan overtuigd dat het opstellen van een eigen hervormingsprogramma een belangrijke hefboom is om overheden en stakeholders binnen Vlaanderen nauwer bij het Europees Semester te betrekken en zo het draagvlak voor het Europees Semester verder te versterken. Net zoals de voorbije jaren het geval was, werd in overleg getreden met het Vlaams Parlement en de sociale partners en kregen eveneens verschillende goede praktijken van de VLEVA-leden, waaronder de (boven)lokale besturen een plaats in dit hervormingsprogramma. In het najaar van 2016 sloegen de Vlaamse overheid, de Vereniging van Vlaamse Provincies en de Europa Direct Informatiecentra van de respectievelijke Vlaamse provincies de handen in elkaar voor het opzetten van een lezingenreeks ‘Bouwen aan Europa. Het Europees Semester uitgelegd.’

In haar VHP 2017 geeft Vlaanderen een maatgericht antwoord op de landenspecifieke aanbevelingen en de uitdagende Europa 2020-doelstellingen zodat de Europese Commissie een gedetailleerd beeld krijgt van de maatregelen die op Vlaams niveau in het kader van het Europees Semester worden genomen. Vlaanderen was ook één van de drijvende krachten achter de ‘Fact Finding Mission’ van 15 december 2016 tussen de Europese Commissie en België en die voor Vlaanderen een manier was om proactief de Vlaamse maatregelen richting de Europese Commissie (COM) in beeld te brengen. Vlaanderen stelt tevreden vast dat haar proactieve instelling er mede heeft toe geleid dat er in het Landverslag (22 februari 2017) voor België meer verwijzingen naar maatregelen en data van de Vlaamse overheid zijn opgenomen. De Vlaamse Regering waardeert de inspanningen van de diensten COM dan ook sterk.

In het VHP 2016 werd door de Vlaamse Regering gepleit voor het ontvangen van regiospecifieke aanbevelingen en analyses. Eenzelfde boodschap richtte ik ook in juli 2016 in een schrijven aan de Europese Commissie. Dezelfde problematiek kwam eveneens aan bod in de op 16 december 2016 goedgekeurde nota van de Vlaamse Regering “Visie op de toekomst van de EU”. De Vlaamse Regering wil dat de EU gedurende de gehele beleidscyclus actief en structureel deelstaten en regio’s met wetgevende bevoegdheden betreft voor de beleidsdomeinen waar zij bevoegd voor zijn. Een logisch gevolg hiervan is dat de landenspecifieke aanbevelingen voortaan met de institutionele structuur van de lidstaten rekening zouden houden. Deze stellingname van de Vlaamse Regering wordt ook ondersteund door een voorstel van resolutie betreffende regiospecifieke analyses en aanbevelingen in het kader van het Europees semester.

Met de maatregelen die de Vlaamse Regering in dit VHP 2017 voorlegt, is ze ervan overtuigd dat ze blijft inspelen op de positieve spiraal van begrotingsdiscipline, structurele hervormingen en investeringen en op deze manier een uitstekend fundament legt voor de uitdagingen die zich in de toekomst stellen. Deze toekomst wordt momenteel door Vlaanderen voorbereid. De zeven transitieprioriteiten uit de Visienota 2050 worden volop uitgewerkt. Het is zeker geen toeval dat met deze transitieprioriteiten wordt ingespeeld op uitdagingen in het Landverslag of dat deze nauw aansluiten bij de Europa 2020-strategie en de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen.

Geert Bourgeois
Minister-president van de Vlaamse Regering

INHOUDSTAFEL

Managementsamenvatting	4
Deel 1. Macro-economische ontwikkelingen in het Vlaams Gewest	7
Deel 2. Maatregelen inzake de grote economische uitdagingen.....	10
2.0. Het Landverslag 2017	10
2.1. Landenspecifieke aanbeveling 1	11
2.2. Landenspecifieke aanbeveling 2	14
2.3. Landenspecifieke aanbeveling 3	23
2.4. Inspelen op investeringsuitdagingen	29
DEEL 3. VOORUITGANG INZAKE DE VERWEZENLIJKING VAN DE VLAAMSE EUROPA 2020- DOELSTELLINGEN.....	33
3.0. Inleidend	33
3.1. Werkzaamheid	33
3.2. Onderwijs	34
3.3. Onderzoek en ontwikkeling (O&O)	35
3.4. Klimaat en energie	38
3.5. Armoede en sociale uitsluiting	42
Deel 4. gebruik van de structuurfondsen.....	46
Deel 5. Institutionele vraagstukken en participatie van belanghebbenden.....	47
5.1. Versterken van het draagvlak	47
5.2. Betrokkenheid Vlaams Parlement	47
5.3. Betrokkenheid sociale partners	47
5.4. Betrokkenheid (boven)lokale besturen en stakeholders	48
5.5. Uitleiding	48
LIJST VAN AFKORTINGEN.....	50

MANAGEMENTSAMENVATTING

Het voorliggende **VHP 2017** geeft een antwoord op de drie landenspecifieke aanbevelingen (LSA's) van juli 2016 en bespreekt de voorgang m.b.t. de Vlaamse Europa 2020-doelstellingen.

In **deel 1** worden de belangrijkste macro-economische ontwikkelingen in het Vlaams Gewest gesitueerd. Positieve elementen zijn o.a. de aantrekkende Vlaamse uitvoer in 2015 (+2,2% in werkelijke prijzen), een gestegen arbeidsproductiviteit in 2016 (+0,5% reëel) en een herleving van de investeringsinspanningen voor 2017.

In **deel 2** worden de Vlaamse maatregelen in het kader van de grote economische uitdagingen (LSA's en andere investeringsuitdagingen) beschreven:

- Inzake **LSA 1 (overheidsfinanciën en fiscaliteit)**, wordt verder ingezet op gezonde overheidsfinanciën, waarbij de Vlaamse Regering streeft naar een begroting in evenwicht vanaf 2017. De bestaande fiscale wetgeving wordt verder hervormd met het oog op het bekomen van een meer coherent en doelmatig geheel: inzake vereenvoudiging kan onder meer worden verwezen naar de verregaande vermindering van het aantal belastingschijven in de onroerende schenkbelasting. Inzake sturende belastingen, zette Vlaanderen volop in op vergroening door de verkeersbelasting van voertuigen te koppelen aan emissies, en een kilometerheffing vrachtwagens. Wat betreft de vergroening van het vastgoed, moeten woningen alsmaar beter geïsoleerd zijn om van een fiscaal voordeel te genieten. Er wordt ingezet op steeds strengere E-peilen en totaalrenovaties.
- Wat **LSA 2 (arbeidsmarkt en onderwijs/vorming)** betreft, wordt verder werk gemaakt van de ingezette hervormingen die moeten bijdragen tot een hogere werkzaamheidsgraad. Er kan daarbij o.a. verwezen worden naar maatregelen inzake de jeugdwerkgarantie, langdurig werklozen, de vereenvoudiging van het doelgroepenbeleid, de activering van oudere werkzoekenden, de hervorming opleidingsincentives, de combinatie arbeid-gezin (dienstencheques, Vlaams zorgkrediet), de erkenning van competenties, een mobiliserende strategie met focus op talent, de modernisering van het secundair onderwijs, het stelsel van duaal leren, de hervorming van het volwassenenonderwijs en het hoger beroepsonderwijs, de extra financiering en bijkomende maatregelen voor achtergestelde groepen en personen met een migratieachtergrond.
- Wat **LSA 3 (innovatie, concurrentie en investeringen in vervoersinfrastructuur en energieopwekkingscapaciteit)** betreft, zijn het nieuwe Agentschap Innoveren en Ondernemen en het vernieuwde FWO sinds 2016 het voornaamste aanspreekpunt voor respectievelijk voor ondernemers en onderzoekers in Vlaanderen. Het nieuwe doelgerichte clusterbeleid van de Vlaamse Regering werd definitief opgestart. Er kwam een beperkte bijsturing van de criteria voor O&O-bedrijfssteun en in 2017 wordt ook de verlenging van het steuntraject verder uitgewerkt. De Vlaamse overheid blijft investeren in fundamenteel en strategisch basisonderzoek. De Vlaamse regering heeft op 17/03/2017 de principiële beslissing genomen om de vestigingwet af te schaffen voor een aantal gereguleerde beroepen. Er is ook een decreet over de kleinhandelsvestigingen door de Vlaamse Regering goedgekeurd. De investeringsbudgetten voor alle vormen van vervoer (weginfrastructuur,

waterwegen, openbaar vervoer en fietsinfrastructuur) stijgen tegen het eind van de legislatuur naar een historische hoogte. De werken m.b.t. de Oosterweel zullen in 2017 van start gaan.

Voor investeringen in energie-infrastructuur en slimme netwerken kan o.a. respectievelijk verwezen worden naar het transitieproject 'Stroomversnelling' en digitale meters. Daarnaast worden door de netbeheerders ook investeringen gepland in het net om de overgang naar een decentrale energievoorziening op te vangen.

- De Vlaamse Regering blijft een **investeringsregering** en trekt voor 2017 een totaal bedrag van 613 miljoen euro uit voor nieuw beleid. Er worden extra middelen voorzien voor school-, welzijns- en zorginfrastructuur. Eén van de topprioriteiten is het verder bevorderen van het ondernemingsklimaat. Een waaier van maatregelen worden getroffen, zoals de vernieuwde en vereenvoudigde kmo-portefeuille, de kmo-groeisubsidie, een vlotte toegang tot kapitaal waarbij de Participatiemaatschappij Vlaanderen een cruciale rol speelt, het derde actieplan "ondernemend onderwijs", de hervorming van het ondernemerschap-stimulerend beleid, het "Smart Flanders-programma" voor smart cities, een gezamenlijke meerjarige internationaliserings-strategie voor de Vlaamse economie 2017-2021, de maatregelen inzake circulaire economie enzovoort.

In **deel 3** wordt de stand van zaken van de Vlaamse Europa 2020-doelstellingen beschreven:

- **Onderzoek en ontwikkeling.** Vlaanderen blijft extra middelen investeren voor onderzoek en ontwikkeling en innovatie (voor 2017 ruim 185 miljoen euro, en nog eens 60 miljoen euro bijkomend voor investeringen in onderzoeksinfrastructuur). De O&O-intensiteit bedraagt 2,46% (cijfer van 2014) en door deze bijkomende investeringen streeft de Vlaamse Regering verder naar de 3% doelstelling tegen 2020.
- **Klimaat en energie.** Beschouwd over de totale periode 2013-2020 zou de -15,7% doelstelling inzake broeikasgasemissies binnen bereik liggen. In het Vlaams Mitigatieplan 2013-2020 is een traject voorzien om in alle niet-ETS- sectoren de broeikasgasuitstoot terug te dringen. Met de oprichting van het Klimaatfonds creëerde de Vlaamse Regering het nodige financiële kader voor het voeren van een lange termijn klimaatbeleid. De Vlaamse Regering heeft het energieplan goedgekeurd dat als doel heeft jaarlijks de subdoelstellingen hernieuwbare energie te monitoren en waar nodig bij te stellen. Om de nieuwe hernieuwbare energiedoelstellingen te halen, zet de Vlaamse Regering o.a. in op een forse toename van zonne-energie (conceptnota Zonneplan), windenergie (conceptnota Windkracht 2020) en groene warmte. Inzake de verbetering van de energieprestatie in de gebouwensector, zijn vanaf 1/01/2017 ook E-peileisen van toepassing op niet-residentiële gebouwen. Er kan verder verwezen worden naar een actieplan i.h.k.v. het Renovatiepact, een hervorming van de financiële ondersteuningsinstrumenten voor energetische renovatiewerken, de energiebeleids-overeenkomsten enzovoort. Het op de Vlaamse Klimaat- en Energietop van 1/12/2016 afgesloten Klimaat- en Energiepact, duidt op de stevige ambities van de Vlaamse Regering om inzake klimaat en energie een tandje bij te steken.
- **Werkzaamheid.** Vlaanderen bereikt in 2016 een werkzaamheidsgraad van 72,0 %, wat iets hoger is dan de 71,9% die Vlaanderen in de periode 2013-2015 bereikte. Vooral de werkzaamheidsgraad bij de ouderen blijft toenemen, zodat de doelstellingen inzake de

werkzaamheidsgraad voor zowel de leeftijdsgroep 50-64-jarigen als de 55-64-jarigen dichterbij komen. De werkzaamheidsgraad voor personen met een migratie-achtergrond blijft vrij stabiel. Vlaanderen blijft evenwel kordaat maatregelen nemen om zowel de algemene werkzaamheidsgraad als de werkzaamheidsgraad van de kansengroepen te verhogen (zie antwoord op LSA2).

- **Onderwijs.** Het aandeel vroegtijdige schoolverlaters klopte in 2015 af op 7,2%. Daarmee werd de Europese doelstelling van 10% ruimschoots gehaald, maar de Vlaamse doelstelling (5,2%) voorlopig nog niet.

Wat het aandeel 30-34 jarigen met een hogeronderwijsdiploma betreft, behaalde Vlaanderen de Europese doelstelling van 40%, maar wordt met 43,2% de Vlaamse doelstelling van 47,8 nog niet bereikt. Toch blijven beide onderwijsdoelstellingen tegen 2020 haalbaar en worden daartoe de nodige maatregelen genomen (zie antwoord op LSA 2).

- Inzake **armoede of sociale uitsluiting** blijven de cijfers vrij stabiel. In EU-verband doet Vlaanderen het uitstekend met een tweede plaats. Wat maatregelen betreft, kan verwezen worden naar het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2015-2019, dat zal worden geactualiseerd en bijgestuurd.

In **deel 4** wordt ingegaan op het gebruik van de structuurfondsen (ESF en EFRO (Vlaanderen en Interreg)) i.h.k.v. het Europees Semester.

Deel 5 beschrijft de maatregelen om het draagvlak in Vlaanderen omtrent het Europees Semester verder te versterken. Belangrijk zijn o.a. de inbreng van het Vlaams Parlement, de sociale partners en VLEVA.

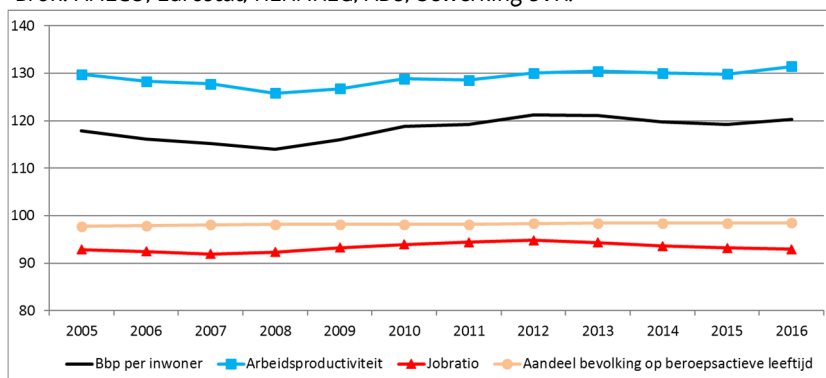
DEEL 1. MACRO-ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN IN HET VLAAMS GEWEST

Het is nu al het tweede jaar dat de nationale en regionale rekeningen opgemaakt worden volgens het **nieuwe ESR 2010**. De introductie van het ESR 2010 zorgde voor een aantal wijzigingen ten opzichte van het oude ESR 95, zoals het grotere aandeel van de industrie en een groter belang van de diensten in de uitvoer en een opwaartse herziening van het bbp-cijfer.

Het Vlaamse Gewest omvat 59,5% van het Belgische bruto binnenlands product (bbp) en 57,6% van de Belgische bevolking¹. Het **bbp per inwoner** in het Vlaamse Gewest kan in 2016 geraamd worden op 34.900 euro koopkrachtpariteiten (kkp) per inwoner. Dat is 20% en 11% hoger dan gemiddeld in de EU28 en de EU15. In 2010 lag deze indicator voor het Vlaamse Gewest 19% hoger dan het EU28 gemiddelde, maar t.o.v. de EU15 was het eveneens 8% meer. Specifiek voor België is de kleine geografische omschrijving van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest (BHG). Dat maakt dat er relatief veel pendel is van werkenden wonend in het Vlaamse Gewest en werkend in het hoofdstedelijk gebied. Een correctie daarvoor verhoogt het Vlaamse bbp tot 37.500 euro per inwoner in 2016, of 29% meer dan gemiddeld in de EU28.

Het Vlaamse Gewest dankt zijn relatief hoge bbp vooral aan een **hoge arbeidsproductiviteit**. Deze is 31% en 23% hoger dan het EU28 en EU15 gemiddelde in 2016. Dit is een troef voor de Vlaamse economie. De hoge scholingsgraad van de werkende bevolking en de kapitaalsintensieve productiewijze zijn een verklaring hiervoor. Anno 2015 heeft 42,2% van de Vlaamse werkende bevolking een tertiaire opleiding. In de EU28 is dit 33,4%. De **jobratio**, of het aandeel van de werkgelegenheid ten opzichte van de bevolking op beroepsactieve leeftijd (92,9% van het EU28 gemiddelde in 2016) en het aandeel van de bevolking op beroepsactieve leeftijd (98,5% van het EU28 gemiddelde) zijn geen troeven voor de Vlaamse economie. Voor de jobratio speelt de nabijheid van het BHG een rol. Indien voor pendel daarnaar gecorrigeerd wordt, is de Vlaamse jobratio goed 1% lager dan in de EU28.

Figuur 1: Bbp per inwoner en de componenten ervan, Vlaams Gewest, indices (EU28 = 100), 2005-2016
Bron: AMECO, Eurostat, HERMREG, ADS, bewerking SVR.

Tussen 2005 en het uitbreken van de financieel-economische crisis verloor het Vlaamse Gewest wat terrein t.o.v. de EU28. Dat kwam door de relatieve verslechtering van de arbeidsproductiviteit en de werkgelegenheidsgraad. Maar in 2010 – 2013 won het

Vlaamse Gewest opnieuw terrein, net door een verbetering in beide indicatoren. In 2014 en 2015 zakte de Vlaamse voorsprong ten opzichte van de EU28 opnieuw lichtjes, vooral omwille van de

¹data van 2016, gebaseerd op HERMREG, aangevuld met Eurostat-gegevens en verwerkt door de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR)

jobratio. In 2016 echter kon het Vlaamse Gewest zijn voorsprong tegenover de EU28 opnieuw vergroten, dit door toedoen van de arbeidsproductiviteit (figuur 1). De reële groei ervan kan in het Vlaamse Gewest geraamd worden op +0,5% in 2016.

Gemiddeld over de jaren 2006-2016 **groeide het Vlaamse bbp** reëel met 1,5%. Dat is hoger dan in de EU28 of EU15 (1,0% en 0,9%). Deze goede prestatie is te wijten aan de jaren 2006-2013. De financieel-economische crisis had naar verhouding een grotere impact in de EU28 als geheel. De Vlaamse groei situeerde zich dan immers boven de Europese (28 en 15 landen).

De sterkere Vlaamse economische groei is te wijten aan de **grotere werkgelegenheidstoename in het Vlaamse Gewest** (+0,8% over 2006-2016) dan in de EU28 of EU15 (telkens +0,4%). De toename van de arbeidsproductiviteit was ongeveer gelijk in het Vlaamse Gewest (+0,6%) als in de EU28 of EU15 (+0,6% en +0,5%). Volgens de recentste update van de regionale rekeningen zou de Vlaamse reële groei van de economie (berekend op de bruto toegevoegde waarde) uitkomen op 2,2% in 2014 en 2,1% in 2015. Dit zijn zondermeer goede groeicijfers die hoger zijn dan deze voor België of de 3 buurlanden Duitsland, Frankrijk en Nederland.

Het bbp is een maat voor de geproduceerde welvaart. Daarnaast is er ook **het verdiende inkomen** dat burgers verwerven uit arbeid en kapitaal in de eigen regio, maar ook elders (pendel). De groei van het reëel beschikbaar gezinsinkomen zou in Vlaanderen gemiddeld 1,3 % per jaar bedragen tussen 2015 en 2021, wat overeenstemt met de raming voor België. Dat groeicijfer ligt aanzienlijk hoger dan in de periode 2008-2014 (slechts +0,2 % per jaar). De koopkrachtverbetering van de Vlaamse gezinnen wordt verklaard door een meer dynamische groei van hun primaire inkomens en door een daling van de fiscale en parafiscale druk ten opzichte van het verleden (Bron: HERMREG).

Investeren is geloven in de toekomstige mogelijkheden om producten en diensten af te zetten. De **bruto-investeringen** (exclusief woongebouwen) bedroegen in het Vlaamse Gewest 1,5% van het bbp in 2015. In 2016 dalen ze verder tot +0,4% van het bbp. In 2017 kennen de investeringsinspanningen een herleving tot +3,7% van het bbp in het Vlaamse Gewest. Voor 2018-2021 ten slotte voorziet het Federaal Planbureau een gemiddelde investeringsratio van 2,2% van het bbp in het Vlaamse Gewest.

De **werkzaamheidsgraad** (het aandeel van de werkenden wonend in het Vlaamse Gewest op de bevolking 20-64 jaar) kwam in 2016 op 72,0% en is in de jaren na het uitbreken van de financieel-economische crisis min of meer stabiel (bron: ADS – EAK). Dat komt door een afname bij de mannen (van 78,3% in 2008 naar 76,3% in 2016) die gecompenseerd wordt door een stijging bij de vrouwen (van 66,1% in 2008 tegenover 67,7% in 2016) en vooral bij de leeftijdsgroep 55-64 jaar (mannen en vrouwen samen). De evolutie van de werkzaamheidsgraad bij de oudere werkenden is opvallend: van 34,3% in 2008 naar 46,7% in 2016. Toch blijft de werkzaamheidsgraad in de leeftijdsgroep van 55 tot 64 jaar een aandachtspunt voor Vlaanderen; in de EU28 of EU15 is immers meer van de helft van de bevolking in deze leeftijdsgroep actief. De werkzaamheidsgraad is iets lager in de EU28 (70,8% in 2016), maar ligt in elk van onze buurlanden – op Frankrijk na – op een hoger peil. Er zij vermeld dat de Waalse (62,6%) en Brusselse werkzaamheidsgraad (59,8%) duidelijk lager liggen.

De **werkloosheidsgraad (15-64 jaar)** gedefinieerd volgens het EAK bedroeg 4,9% in 2016. Dat is merkbaar lager dan in de EU28 of EU15 (9,6% en 9,9% in 2015). De totale werkgelegenheid in het Vlaamse Gewest bedraagt 2.688.200 personen in 2016. Dat is 0,9% meer dan in 2015. De volgende jaren zou het tempo van de werkgelegenheidsgroei aanhouden. Tussen 2016 en 2021 zouden er

121.200 arbeidsplaatsen bijkomen, in lijn met de lichtjes aantrekkende economische groei. De extra werkgelegenheid zou zich vooral situeren in de 'gezondheidszorg en maatschappelijke diensten' en in de 'zakelijke diensten'.

Innovatie is van wezenlijk belang bij de ontwikkeling van een westerse economie als de Vlaamse. Het Vlaamse Gewest kan daarvoor rekenen op een goed opgeleide beroepsbevolking (zie hiervoor). Het aandeel werkenden in de (medium)-hoogtechnologische industrie en kennisintensieve diensten kwam in het Vlaamse Gewest op 8,7% anno 2014, ongeveer op het niveau van de EU28 of EU15 (waarbij Vlaanderen het relatief iets beter doet in de dienstcomponent en iets slechter in de industriële component). De uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling ten slotte bedroegen in 2014 2,46% van het bbp in het Vlaamse Gewest (de private sector levert een bijdrage van 1,68%; voor de publieke sector is dat 0,78% in 2014). Tussen 2009 en 2013 steeg deze indicator onafgebroken. Het EU28 gemiddelde bedraagt 1,95%. Maar er zijn ook kanttekeningen: de 3% norm zoals het Pact 2020 stipuleert tegen 2020 is nog niet bereikt, en Duitsland en een aantal Scandinavische landen, scoren hoger.

De **Vlaamse uitvoer groeide** in 2015 met 2,2% in werkelijke prijzen. Hiermee kwam een einde aan de lage groeicijfers van 2013 en 2014 (om en nabij één procent). De buitenlandse orderpositie in de industrie nam toe in de tweede jaarhelft van 2016, wat zich gunstig zou moeten reflecteren in de exportcijfers voor 2016 (nog te verschijnen). Uitvoer is belangrijk voor de Vlaamse economie. Zo was de uitvoer in 2010 goed voor 37% van de Vlaamse bruto toegevoegde waardecreatie, waarvan 24% afkomstig van goederen en 13% van diensten. De EU28 is en blijft onze belangrijkste exportmarkt (69,8% in 2015), niet in het minst door de centrale ligging van Vlaanderen in de Europese Unie. Het belang van de EU28 nam doorheen de tijd af tot 2014. Van dan af nam het aandeel van de EU28 opnieuw lichtjes toe. Opkomende handelsblokken namen een steeds belangrijker deel in van de Vlaamse export, maar vanaf 2014 verloren beide handelsblokken wat terrein (vooral Rusland).

De 5 belangrijkste exportproducten stonden in 2015 in voor 45,2% van de Vlaamse uitvoer. Het gaat over voertuigen, farmaceutische producten, chemische producten, aardolieproducten en machines en mechanische werktuigen. De uitvoer van hoogtechnologische producten kwam in 2015 op 26,1 miljard euro, of 8,7% van de totale Vlaamse uitvoer. Dit aandeel neemt de laatste jaren toe (6,9% in 2013, 7,6% in 2014). In % van het bbp was dit goed voor 10,9% (9,0% voor België en 4,6% voor de EU-28).

Nog in 2015 waren er 227 projecten van buitenlandse investeerders, een absoluut topaantal. Deze projecten vertegenwoordigden 2,70 miljard euro, iets minder dan in 2014, maar nog steeds vrij hoog. Buitenlandse directe investeringen zijn belangrijk voor de economische ontwikkeling van een land of regio omwille van de inplanting of uitbouw van vestigingen en doordat er veelal ook nieuwe kennis ingebracht wordt in de lokale economie.

DEEL 2. MAATREGELEN INZAKE DE GROTE ECONOMISCHE UITDAGINGEN

2.0. HET LANDVERSLAG 2017

Op 12/07/2016 richtte de Raad **drie landenspecifieke aanbevelingen**² aan België. Deze hebben betrekking op (1) de begrotingsdoelstellingen, (2) de arbeidsmarkt, onderwijs en beroepsopleiding en (3) de innovatiecapaciteit en kenniskapitaal, de concurrentie in de sector van de zakelijke dienstverlening en de detailhandelssector en het verhelpen van tekortkomingen op het gebied van investeringen in vervoersinfrastructuur en energieopwekkingscapaciteit.

Voorname­lijk onder impuls van Vlaanderen kwam een **'Fact Finding Mission'** (15 december 2016) tot stand tussen de diensten COM en België. Vlaanderen trachtte daarbij het beleid dat het neemt ter uitvoering van de LSA's en andere hervormingsmaatregelen zo duidelijk mogelijk aan de diensten van de COM voor te stellen en te duiden. Bedoeling was dat met deze elementen zou rekening worden gehouden bij het opstellen van het ontwerp Landverslag 2017 (3/02/2017). In het definitief **landverslag**³ 2017 van de diensten van de COM over België (22/02/2017), wordt voornamelijk ingegaan op de belangrijkste hervormingsprioriteiten⁴.

De Vlaamse Regering vindt de **versterkte dialoog** tussen de diensten COM en België (federale overheid en de gemeenschappen en gewesten) i.h.k.v. het Europees Semester een belangrijke toegevoegde waarde, maar wenst ook rechtstreeks in dialoog te blijven gaan met de COM. De Vlaamse Regering stelt tevreden vast dat de diensten COM in het Landverslag 2017, meer dan in de vorige Landverslagen, naar verschillende Vlaamse maatregelen, beleidsinitiatieven en data verwijzen en deze ook concreet met de nodige Vlaamse voorbeelden illustreren. Dit is een belangrijk pluspunt. Er wordt ook meer gedifferentieerd voor de verschillende gemeenschappen en gewesten, zodat meer maatgericht wordt gewerkt en aldus wordt tegemoet gekomen aan eerdere Vlaamse vragen en suggesties⁵ hieromtrent.

De Vlaamse Regering blijft vragende partij om ook in de andere (sub)hoofdstukken van het Landverslag (zoals bijvoorbeeld inzake competitiviteit, algemene economische situatie) ook meer regionale data op te nemen. Globaal gezien is de Vlaamse Regering van mening dat de diensten COM voor deze (sub)hoofdstukken nog te vaak verwijzen naar de 'Belgische' situatie en hun analyse hiertoe beperken. Nochtans kunnen ook voor deze (sub)hoofdstukken gemeenschaps- en gewestgegevens bijzonder interessant zijn (bijvoorbeeld inzake onderwijs, productiviteit, arbeidskost, uitvoer,...). De Vlaamse Regering vraagt dat de COM met de gemeenschaps- en gewestbevoegdheden systematisch rekening houdt zowel bij de redactie van de LSA's 2017 als bij de toekomstige landverslagen.

De Vlaamse Regering is er van overtuigd dat de maatregelen die in dit VHP worden opgenomen, uitvoering geven aan de LSA's 2016 (*zie 2.1. t/m 2.3*), een aantal investeringsuitdagingen (*zie 2.4*)

²[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H0818\(09\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H0818(09)&from=EN)

³<http://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-belgium-nl.pdf>

⁴Concreet gaat het over (i) openbare financiën en belastingen, (ii) de financiële sector, (iii) arbeidsmarkt, onderwijs en sociaal beleid en (iv) competitiviteit en investeringen.

⁵Zie bv. het Vlaams Hervormingsprogramma 2016 (<https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/vlaams-hervormingsprogramma-2016>).

en de tenuitvoerlegging van de Europa 2020-doelstellingen (zie deel 3) en daarmee ook concreet wordt ingespeeld op de analyses uit het Landverslag 2017.

2.1. LANDENSPECIFIEKE AANBEVELING 1

Een jaarlijkse budgettaire aanpassing realiseren van ten minste 0,6 % van het bbp in de richting van de begrotingsdoelstelling op middellange termijn in 2016 en 2017. Meevallers gebruiken om de vermindering van de schuldquote van de overheid te versnellen. Overeenstemming bereiken over een afdwingbare verdeling van begrotingsdoelstellingen over alle overheidsniveaus. Het belastingstelsel vereenvoudigen en versturende belastinguitgaven afschaffen.

2.1.1. Gezonde overheidsfinanciën

In het huidige Stabiliteitsprogramma heeft de Vlaamse Regering zich geëngageerd tot een nominaal tekort van 463 miljoen euro in 2016, inclusief de negatieve afrekening van 137 miljoen euro volgend uit het overgangsmechanisme voorzien in de Bijzondere Financieringswet en inclusief asieluitgaven ten belope van 94 miljoen euro. Het voorlopig uitvoeringsrapport van het ambtelijk monitoringcomité raamt het werkelijke tekort op 164,7 miljoen euro, ofwel zo'n 300 miljoen euro beter dan voorzien bij de begrotingsaanpassing 2016.

Vanaf het **jaar 2017** streeft de Vlaamse Regering naar een **begroting in evenwicht**. De Vlaamse Regering wenst de bouwkosten gerelateerd aan de Oosterweelverbinding (80 miljoen euro in 2017), die door de Vlaamse Regering aanzien wordt als een eenmalige productieve investering met een groot economisch belang voor het hele land en de euregio, en de uitgaven in verband met de investeringen in A1/A3 ziekenhuisinfrastructuur, die reeds voor de bevoegdheidsoverdracht i.h.k.v. de 6de Staatshervorming uitgevoerd werden maar in de komende jaren nog een ESR-impact hebben, bij het aftoetsen van deze evenwichtsdoelstelling buiten beschouwing te laten. In 2018 wordt ten aanzien van deze evenwichtsdoelstelling een eenmalige correctie toegepast voor het effect van de herziening van de autonomiefactor die in dat jaar voorzien is.

De uitgaven gerelateerd aan de Oosterweelverbinding en de problematiek inzake A1/A3 buiten beschouwing gelaten, ligt de doelstelling van de Vlaamse Regering in lijn met de aanbeveling van de Hoge Raad van Financiën, die voor 2017 een nominaal tekort van 59 miljoen euro toestaat en vanaf 2018 een begroting in nominaal evenwicht suggereert. Voor het jaar 2018 laat de HRF evenwel een tekort toe voor de eenmalige correctie voor het effect van de herziening van de autonomiefactor.

De problematiek van de inpasbaarheid van uitzonderlijke strategische investeringen, zoals de Oosterweelverbinding, in de budgettaire paden van de diverse overheden zal verder uitgediept worden in een interfederale werkgroep ter voorbereiding van het Stabiliteitsprogramma 2017 - 2020. Wat betreft de investeringsuitgaven m.b.t. de A1/A3 ziekenhuisinfrastructuur, zal een specifieke interfederale werkgroep klaarheid scheppen over de hoegrootheid van de problematiek en de concrete ESR-impact.

Teneinde de vooropgestelde doelstellingen ook effectief te kunnen realiseren zal de Vlaamse Regering de uitvoering van de **begroting nauwgezet monitoren** en indien nodig bijsturen.

Eind 2015 heeft KBC het resterend gedeelte van de nog openstaande overheidssteun ten belope van 3 miljard euro (inclusief penalty) aan de Vlaamse Regering terugbetaald. Deze versnelde terugbetaling had een mitigerend effect op de schuldtoename in 2015 en 2016, die voornamelijk

gerelateerd is aan de toename aan sociale leningen en de overgenomen verplichtingen betreffende de A1/A3 ziekenhuisinfrastructuur.

De werking van het Samenwerkingsakkoord van 13/12/2013 betreffende de uitvoering van artikel 3§1 van het Verdrag inzake Stabiliteit, Coördinatie en Bestuur in de Economische en Monetaire Unie wordt momenteel besproken in een specifiek hiertoe gecreëerde interfederale werkgroep in voorbereiding van het volgend Stabiliteitsprogramma. Om tot een akkoord over de verdeling van begrotingsdoelstellingen over alle overheidsniveaus te kunnen komen dienen een aantal technische en politieke issues uitgeklaard te worden.

Door het inzetten op gezonde overheidsfinanciën, maakt de Vlaamse Regering ruimte vrij om te investeren in nieuw beleid zodat zuurstof in de Vlaamse economie wordt geblazen en de economische groei kan worden ondersteund. De Vlaamse Regering blijft vooreerst een **investeringsregering** en trekt voor **2017** een totaal bedrag van **613 miljoen euro** uit voor **nieuw beleid** (zie onderstaande tabel). Dit bedrag bevat 507 miljoen euro voor nieuw beleid en investeringen en een bedrag van 106 miljoen euro voor bijkomende impulsen.

Nieuw beleid en investeringen (2017)	Omschrijving	Bedrag (miljoen euro)
<i>Nieuw beleid – opstap 2017</i>		
	Welzijn	132
	O&O en maatregelen bedrijfsleven	195
	Instandhoudingsdoelstellingen	15
	Wonen	10
	Vrij	5
Totaal opstap nieuw beleid		357
<i>Investerings</i>		
	Scholen	50
	O&O & maatregelen bedrijfsleven	10
	Mobiliteit en Openbare werken	90
Totaal opstap investeringen		150
Opstap 2017 nieuw beleid en investeringen		507
Bijkomende impulsen		106
TOTAAL NIEUW BELEID		613

Wat de **investerings in de welzijns- en zorgsector** betreft groeit het budget in 2017 voor welzijn en zorg in totaal met 450 miljoen euro of 4%, waarvan **132 miljoen euro** voor nieuwe investeringen in de infrastructuur van ziekenhuizen, woonzorgcentra, kinderopvang, jeugdhulp, gehandicaptenzorg, welzijnswerk, ... Voor de ziekenhuizen en woonzorgcentra werd tenslotte ook een vernieuwend financieringsmechanisme uitgewerkt waarbij een jaarlijkse tussenkomst in de infrastructuurkost wordt voorzien in plaats van een rechtstreekse investeringssubsidie.

In de hoofdstukken inzake vervoer (zie 2.3.5.), het ondernemingsklimaat (zie 2.4.1.), schoolinfrastructuur (2.4.3) en O&O (zie 3.3.2.) wordt ingegaan op de (bijkomende) middelen die de Vlaamse Regering uittrekt.

2.1.2. Hervormingen bestaande fiscale wetgeving

Er werden verschillende initiatieven opgestart en maatregelen uitgewerkt om de **bestaande fiscale wetgeving** te **hervormen** met het oog op het bekomen van een meer coherent en doelmatig geheel:

- De **Vlaamse schenkbelasting op onroerende goederen werd drastisch vereenvoudigd** en verlaagd. In rechte lijn verminderde het aantal schalen van 8 naar 4, in de zijlijn van 15 naar 4. De hoge tarieven tot 80% werden afgeschaft, het nieuwe maximum ligt op 27% in de rechte lijn, en 40% in de zijlijn;
- De **Vlaamse Codex Fiscaliteit** blijft het basisdocument voor alle Vlaamse fiscale regelgeving. Na de integratie van de erf- en registratiebelasting einde 2014, werd in de eerste helft van 2015 de kilometerheffing voor vrachtwagens (vanaf 1/04/2016) geïncorporeerd in de codex. Zodoende wordt zowel bestaande als nieuwe regelgeving in dit basisdocument geïntegreerd, hetgeen resulteert in een meer gestroomlijnde en uniforme administratieve procedure voor de verschillende Vlaamse belastingen;
- In 2016 werden de diverse **fiscale gunstregimes opgelijst**. De lijst vormt de basis om na te gaan waar de regelgeving kan worden geoptimaliseerd of kan worden bijgestuurd;
- De **verhoogde investeringsaftrek in de belasting op materieel & outillage** werd verlengd. Vlaanderen zet hiermee zijn beleid tot geleidelijke afbouw van de belasting op mat & out verder, teneinde de economische bedrijvigheid te stimuleren;
- In het kader van het **kerntakenplan**, werd de **belasting op verwaarloosde woningen en onbewoonbaar & ongeschikte woningen** gedeeltelijk overgedragen aan de **gemeenten**;
- De **Vlaamse belastingverminderingen voor de eigen woning** werden **geharmoniseerd en geïntegreerd**. In de praktijk veranderde hoofdzakelijk de belastingvermindering voor de eigen, maar niet enige woning (wat betekent dat de belastingbetaler minimaal één andere woning bezit dan diegene die hij betreft). De belastingvermindering werd verminderd in die zin dat de eigen niet-enige woning niet voordeliger behandeld wordt dan de eigen en enige woning;
- Vanaf 1/01/2016 werd de **belastingvermindering voor nieuwe energiezuinige woningen in de onroerende voorheffing verstrengd**. Ingevolge de aanpassing van de regelgeving geldt een vermindering van 50% bij een E-peil van E30 (voordien E40) en een vermindering van 100% bij een E-peil van E20 (voordien E30), waarbij het voordeel in beide gevallen beperkt is voor een periode van vijf jaar. Daarnaast wordt met ingang van **1/01/2017** ook een belastingvermindering ingevoerd in de onroerende voorheffing in geval van ingrijpende energetische renovatie. Ook hier is de vermindering beperkt tot een periode van 5 jaar en afhankelijk van het gerealiseerde E-peil na renovatie;
- De **belastingvermindering voor dakisolatie** werd **opgeheven** vanaf **1/01/2017**. Er werd voorzien in een overgangsmaatregel. Hierdoor wordt een dubbel fiscaal voordeel (via premies en belastingvermindering) opgeheven;
- De **terugbetaling voor gecombineerd vervoer** in de **jaarlijkse verkeersbelasting** werd hervormd opdat deze doelmatiger zou zijn. Gelet op het beperkt voordeel en de zware administratieve lasten die eerst van toepassing waren, werd de facto nooit om de terugbetaling gevraagd;
- De **jaarlijkse verkeersbelasting werd vergroend**, waardoor rekening wordt gehouden met de CO2 en Euronorm van het voertuig. Hierdoor wordt tegemoet gekomen aan de Europese doelstellingen inzake luchtvervuiling, evenals de klimaatdoelstellingen. Voor een viertal

technologieën werden vrijstellingen voorzien, die passen in het kader van de Europese Clean Power richtlijn (BEV, H, PHEV, CNG);

- Op 25/11/2016 keurde de Vlaamse Regering een **verdere vergroening van de jaarlijkse verkeersbelasting voor non-leasing lichte vrachtwagens** goed. Op 1/01/2016 werd een vergroening doorgevoerd voor nieuw geregistreerde (nieuw en tweedehands) persoonsvoertuigen, voertuigen voor dubbel gebruik, minibussen (met uitzondering van leasingvoertuigen). De Vlaamse Regering besloot om een gelijkaardige vergroening door te voeren voor lichte vrachtwagens volgens het principe 'de vervuiler betaalt'. Bij deze vergroening worden ecoboni en ecomali toegepast in functie van milieuvriendelijkheid van het voertuig (CO₂-emissie, brandstoftype en Europese emissiestandaard). De Vlaamse Regering besloot eveneens de leeftijdsgrens voor oldtimers te verhogen van 25 naar 30 jaar, waardoor het fiscaal voordeel voor oudere en meer vervuilende wagens wordt verminderd. De leeftijdsgrens wordt hiermee in overeenstemming gebracht met de Europese standaard;
- De Vlaamse Regering voerde samen met de drie gewesten een **kilometerheffing voor vrachtwagens** in. Deze afstandsgebonden tolheffing, vervangt het oude tijdsgebonden Eurovignet, en respecteert beter het principe 'de vervuiler betaalt';
- Het Vlaams Gewest **onderzoekt de mogelijkheden en het draagvlak voor het invoeren van een slimme kilometerheffing voor lichte voertuigen**. Op initiatief van het departement Mobiliteit en Openbare Werken (MOW) loopt een onderzoek naar de uitwerking en opmaak van een plan van aanpak voor de mogelijke introductie van een dergelijke maatregel. Tevens bestelde het departement Leefmilieu, Natuur en Energie (LNE) een studie naar de verschuiving van de lasten op arbeid naar milieu via het instrument rekeningrijden.

2.2. LANDENSPECIFIEKE AANBEVELING 2

De voorgenomen herziening doorvoeren van de wet van 1996 tot bevordering van de werkgelegenheid en vrijwaring van het concurrentievermogen in overleg met de sociale partners. Ervoor zorgen dat lonen gelijke tred kunnen houden met de productiviteit. Zorgen voor een doeltreffend activeringsbeleid voor de arbeidsmarkt. Verder werk maken van hervormingen op het gebied van onderwijs en beroepsopleiding en voorzien in opleidingsondersteuning voor achtergestelde groepen, met name personen met een migratieachtergrond.

2.2.1. Jeugdwerkgarantie

I.h.k.v. de Europese Jeugdwerkgarantie krijgen alle werkzoekenden jonger dan 25 jaar binnen 4 maanden na hun inschrijving als werkzoekende een traject op maat aangeboden met competentieversterkende acties (technische en niet-technische competenties: attitude, sollicitatievaardigheden,..). Alle ongekwalificeerde schoolverlaters beginnen aan het einde van de zesde maand na de inschrijving aan een beroepsopleiding en/of werkervaring (opleidingsstage, Individuele Beroepsopleiding (IBO), Instapstage, Werkinlevingstraject, ...). Deze acties willen het leren op de werkplek bevorderen, zodat jongeren nieuwe vaardigheden al doende leren en vertrouwen krijgen in het eigen kunnen.

In 2016 zijn er in dit kader 7.656 jongeren gestart met een **IBO** (waarvan 1.964 kortgeschoolde jongeren). Daarnaast startten er in 2016 295 jongeren met een instapstage (waarvan 237 kortgeschoolde jongeren). Sinds het begin van de tweede toeleidingsperiode van het **werkinlevingstraject (WIJ!) (mei 2015– mei 2017)** startten er 3.950 laaggeschoolde jongeren met een WIJ!. Er zijn campagnes naar jongeren vanuit de VDAB om hen te wijzen op het nut en de mogelijkheden om werkervaring op te doen en hun CV's aan te vullen met de competenties die ze verzameld hebben via stages, vrijwilligerswerk, als jobstudent en in het verenigingsleven. Er wordt ingezet op sport en digitale media om jongeren te bereiken en te prikkelen (smartphone apps, videochat, email, online jobbeurzen,) Via het project Rising You(th) wordt verder ook aandacht besteed aan het toeleiden en versterken van (laaggekwalificeerde) vluchtelingen.

De VDAB en onderwijs zetten ook verder in op een passend aanbod voor **NEET-jongeren** (Not in Education, Employment, nor Training). Zo wordt werk gemaakt van gegevensstromen tussen Werk en Onderwijs om NEET-jongeren strikter te bereiken, op te volgen en te activeren. Deze actie past in het actieplan "Samen tegen schooluitval" (zie 3.2.2.).

I.h.k.v. het **Jongerenwerkgelegenheidsinitiatief** werd 4,6 miljoen euro vrijgemaakt om de jeugdwerkloosheid in het BHG voor jongeren met een Nederlandstalig beroepsperspectief te bestrijden. Met die middelen wil men 3.000 jongeren tussen 18 en 30 jaar oud die geen werk hebben en geen opleiding of onderwijs volgen (NEET-jongeren) vinden, zichtbaar maken, oriënteren en begeleiden naar werk, stage of opleiding. Totnogtoe zijn drie projecten goedgekeurd die samen 1.075 jongeren een begeleiding op maat zullen aanbieden.

2.2.2. Langdurig werklozen

In het Vlaamse regeerakkoord werd een **nieuw systeem van tijdelijke werkervaring** naar voor geschoven om langdurig werkzoekenden in de arbeidsmarkt te integreren. Tijdelijke werkervaring trad in werking op **1/01/2017** en beoogt een snellere doorstroom naar het normaal economisch circuit voor alle werkzoekenden, ongeacht of ze een werkloosheidsuitkering ontvangen of niet. Tijdens het traject behouden zij hun statuut van werkzoekende. Enkel leefloongerechtigden die instappen vanuit art. 60 krijgen een arbeidsovereenkomst, omdat hun traject er op gericht is sociale rechten op te bouwen.

In 2017 wordt de maatregel ingezet naar **leefloongerechtigden**. Voor langdurige werkzoekenden wordt de tender Intensief werkplekklere uitbreid. Via deze tender krijgen werkzoekenden die een recente werkervaring missen (voornamelijk werkzoekenden die meer dan 12 maanden werkzoekend zijn of een gelijkaardige problematiek kennen) via diverse werkplekken de nodige werkervaring en competentieversterking. In 2016 werden 2.837 werkzoekenden toegeleid. Vanaf 2018 start een nieuwe tender werkervaring op.

Via een nieuw stelsel **wijk-werken** (ter vervanging van het PWA-stelsel) wil de Vlaamse Regering bijkomend inzetten op een extra instrument voor het verwerven van werkervaring. Het uitgangspunt is dat het nieuwe instrument bepaalde werkzoekenden met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt in staat moet stellen om zo maximaal mogelijk betrokken te worden (of te blijven) bij de arbeidsmarkt en dus niet sociaal geïsoleerd te worden. Het gaat om werkzoekenden die (tijdelijk) niet meer dan halftijds aan de slag kunnen. Wijk-werken zal enkel i.h.k.v. een traject naar werk kunnen worden aangewend, wat betekent dat een werkzoekende steeds kan rekenen op (traject)begeleiding door een bemiddelaar of consultant. In **2017** wordt het **regelgevende werk voorbereid** zodat wijk-werken vanaf 2018 operationeel kan zijn.

Werkgevers kunnen voor de **aanwerving van langdurige werkzoekenden (>2 jaar)** vanaf **1/01/2017** beroep doen op een **financiële aanwervingsincentive**. Het bedrag van deze incentive bedraagt maximaal 1250 euro voor de eerste schijf en maximaal 3000 euro voor de tweede schijf (na 12 maanden). Indien deeltijds tewerkgesteld dan worden de bedragen geproportionaliseerd. De maatregel richt zich specifiek tot langdurige werkzoekenden die niet in aanmerking komen voor de doelgroepvermindering (de 25-54-jarigen). De premie wordt in twee schijven uitbetaald, een eerste maal na drie maanden tewerkstelling, een tweede maal na 12 maanden tewerkstelling. Alle Vlaamse werkgevers komen hiervoor in aanmerking. Deze nieuwe maatregel wordt momenteel geïmplementeerd.

2.2.3. Vereenvoudiging van het doelgroepenbeleid

Om de efficiëntie en effectiviteit van het doelgroepenbeleid te verhogen werd het aantal maatregelen beperkt tot drie doelgroepen, met name **jongeren**, **oudere werknemers** en **personen met een arbeidshandicap**. Het decreet houdende het Vlaamse doelgroepenbeleid werd op 4/03/2016 goedgekeurd. Vanaf 1/07/2016 zijn de nieuwe doelgroepverminderingen voor jongeren en oudere werknemers in werking getreden.

- (i) Werkgevers die een laag- of middengeschoolde **jongere (< 25 jaar)** aanwerven kunnen gedurende 8 kwartalen beroep doen op een vermindering van de werkgeversbijdragen (resp. maximaal 1150 en 1000 euro/kwartaal). De vermindering wordt toegekend wanneer het referentekwartaalloon lager is dan 7.500 euro tijdens het eerste jaar van tewerkstelling en 8.100 euro tijdens het tweede jaar van tewerkstelling. Indien de jongere alsnog een kwalificatie haalt, zal de werkgever de korting behouden. Voor jongeren die als leerling worden tewerkgesteld is er een specifieke vermindering, na de periode als leerling kunnen werkgevers beroep doen op de vermindering voor werknemers.
- (ii) Voor **oudere werknemers** wordt een onderscheid gemaakt tussen zittende werknemers die reeds in dienst zijn en de aanwerving van niet-werkende werkzoekenden. De doelgroepkorting voor 55-plussers zal voor zowel aanwerving als retentie van werknemers gelden.
- (iii) Voor **personen met een arbeidshandicap** wordt de huidige Vlaamse Ondersteuningspremie (VOP) behouden. Zelfstandigen in bijberoep zullen voortaan ook gebruik kunnen maken van deze financiële ondersteuning. I.h.k.v. doorstroom van sociale economie naar het normaal economisch circuit kan de VOP ook ingezet worden voor personen die voorheen als doelgroepwerknemer in de sociale economie werkten.

Het doelgroepenbeleid wordt van nabij gemonitord en zal in 2018 worden geëvalueerd.

Voor de **andere doelgroepmaatregelen** die met de zesde staatshervorming zijn overgedragen, zijn de nodige overgangmaatregelen voorzien om werkgevers en werknemers rechtszekerheid te kunnen bieden. Werkgevers kunnen voor aanwervingen vanaf 1/01/2017 niet langer beroep doen op deze maatregelen. Werkgevers die reeds gebruik maakten van deze maatregelen kunnen dit tot uiterlijk 31/12/2018.

In **2017** voorzien we een **hervorming van de werkhervattingstoelage 55+**. Dit is een maandelijkse premie voor oudere werklozen die opnieuw gaan werken, als aanvulling op het inkomen uit hun nieuwe job. Het doel van deze premie is de werkloosheidsval te verminderen, waardoor de werkzoekende financieel aangemoedigd wordt om het werk te hervatten.

2.2.4. Activering van oudere werkzoekenden

We blijven ook verder inzetten op de **activering van oudere werkzoekenden (55+)**. Met de sociale partners werd hierover midden 2016 een akkoord bereikt. Er werd een aanpak afgesproken die rekening houdt met de verschillende vormen van beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt en waarbij de VDAB-dienstverlening uiteraard toegankelijk blijft voor elke werkzoekende ongeacht hij of zij passief, aangepast of actief beschikbaar is. De uitbreiding van de activeringsaanpak tot 65 jaar verloopt **gefaseerd** en is afgestemd op het verhogen van de leeftijd voor de beschikbaarheid door de federale overheid. Jaarlijks wordt de vrijstelling omwille van leeftijd met 1 jaar opgetrokken tot 65 jaar in 2020. In 2016 verschoof de leeftijd van 60 naar 61 jaar. We houden hierbij rekening met de capaciteit van VDAB en de situatie op de arbeidsmarkt.

2.2.5. Inzetten op de combinatie arbeid-gezin

De Vlaamse Regering blijft investeren in **kinderopvang**. De Vlaamse Regering investeert in 2017 **10 miljoen euro** extra in de kinderopvang. Hiermee worden extra plaatsen gecreëerd. Daarnaast kunnen zowel nieuwe kinderopvangplaatsen als gesubsidieerde initiatieven de omschakeling maken naar plaatsen waarbij ouders betalen voor kinderopvang naargelang hun inkomen.

Daarnaast werd om aanbod en vraag op elkaar af te stemmen, een traject opgestart voor de vernieuwing van het concept 'flexibele kinderopvang'. Tijdens een exploratief onderzoek worden niet alleen de noden en behoeften bij (potentiële) gebruikers van kinderopvang getoetst, maar wordt ook bij de aanbods zijde onderzocht wat de mogelijkheden en struikelblokken zijn. Op basis van deze informatie zal er in 2017 gewerkt worden aan een nieuwe regelgeving. De conceptnota rond de krachtlijnen voor een nieuwe organisatie van de opvang en vrije tijd van kinderen is besproken in het Vlaams Parlement. Die bespreking voedt het nieuwe decretale kader dat wordt voorbereid en dat de regie over de buitenschoolse opvang overhevelt naar de lokale besturen. Dit impliceert dat op termijn de huidige financiering aan de voorzieningen omgezet wordt in een financiering van het aanbod via de gemeenten. Alle aandacht zal daarbij gaan naar een zorgzame transitie met als doel de continuïteit van dienstverlening en de tewerkstelling in de buitenschoolse opvangsector te kunnen blijven garanderen.

De dienstencheques zijn en blijven een belangrijk instrument van het beleid om werkenden te ondersteunen in hun **combinatie arbeid-gezin**. Daarnaast is het stelsel ook belangrijk in de strijd tegen zwartwerk en de activering van laaggeschoolde en langdurig werkzoekenden. We stellen vast dat het gebruik van het aantal dienstencheques blijft **groeien** in het Vlaams Gewest, met een stijging van 3,82% in het aantal uitgegeven dienstencheques en 5,83% in het aantal Vlaamse gebruikers tot 679.437.

Het komende jaar willen we via de uitgiftemaatschappij bijkomende inspanningen leveren om het stelsel verder te **digitaliseren** en zoveel mogelijk gebruikers en ondernemingen overtuigen om over te stappen naar elektronische cheques. Daarnaast zal een nieuwe verdeelmethode gehanteerd worden voor de verdeling van de budgetten van het **opleidingsfonds** in **2017**, op basis van het activiteitsniveau van de onderneming in het Vlaams Gewest.

I.h.k.v. de **bestrijding van de discriminatie op de arbeidsmarkt** werd in 2016 tenslotte ook een akkoord bereikt met de werkgeversorganisaties van de dienstenchequesector rond de **mystery calls**, die zullen in eerste instantie kaderen binnen een breder beleid van zelfregulering en sensibilisering voor de sector.

50 % van de mantelzorgers geeft aan dat **de combinatie werk en zorg** zwaar is. Het Vlaams Mantelzorgplan werd definitief goedgekeurd in 2017. Met dit mantelzorgplan willen we dit enorm maatschappelijk kapitaal aan informele zorg dat Vlaanderen rijk is erkennen en inzetten op een goede ondersteuning van mantelzorgers. Het plan omvat 115 concrete acties gerealiseerd over alle beleidsniveaus en beleidsdomeinen heen. Erkenning en waardering van mantelzorg, ondersteuning en een betere samenwerking tussen mantelzorgers en professionelen, zijn de drie grote thema's waarrond het mantelzorgbeleid is opgebouwd. Bijzondere aandacht is er voor de jonge mantelzorger.

De zesde staatshervorming heeft Vlaanderen bevoegd gemaakt om een verlofstelsel te ontwikkelen voor haar ambtenaren in de overheidsdiensten, het onderwijs en in de lokale besturen. Sinds 2/09/2016 is het **Vlaamse Zorgkrediet** van toepassing, dat het federale stelsel van loopbaanonderbreking heeft vervangen. Het Zorgkrediet geeft een recht op betaald verlof voor motieven van zorg (voor een kind, een ziek gezins- of familielid en palliatieve zorg) of opleiding. Het federale stelsel kende geen motieven. Het eindloopbaanstelsel i.h.k.v. loopbaanonderbreking werd afgeschaft. Eindloopbaanstelsels worden dikwijls verdedigd om het werk werkbaar te houden, maar ze verhogen de werkdruk van de zittende werknemers en stimuleren werkgevers en werknemers niet om te investeren in een innovatieve arbeidsorganisatie.

2.2.6. Een mobiliserende strategie met focus op talent

De voorbije periode stond in het teken van de hervorming van het loopbaan- en diversiteitsbeleid inclusief het, i.h.k.v. de zesde staatshervorming overgekomen, Ervaringsfonds. Om de werkzaamheidsgraad te verhogen en een volwaardige evenredige arbeidsdeelname te realiseren, werd het bestaande beleid uitgedaagd en herdacht.

De nieuwe koers bestond uit het afstappen van een doelgroepenaanpak en het voluit ontvouwen van een talentbenadering. Deze **talentenbenadering** krijgt via 3 sporen gestalte, nl een spoor **“activering”** (via de VDAB-werking), een spoor **“HR-beleid voor ondernemingen”** (via de kmo-portefeuille) en een spoor **“wegnemen van vooroordelen”** via samenwerkingsakkoorden met sociale partners en specifieke eigenorganisaties van kansengroepen (GRIP/gebruikersoverleg Handicap & Arbeid en Minderhedenforum). De overeenkomsten zijn allen van start gegaan en ook de ESF-projecten met het ruimere middenveld lopen intussen.

Waar 2016 in het teken stond van de concretisering en lancering van de diverse sporen van de conceptnota, realiseren we in **2017** de opstart en **doorstart van de bovenstaande drie sporen** waarbij we actief inzetten op een ervaringsuitwisseling, ondersteuning en zichtbaarheid voor bepaalde projecten en resultaten. Hiertoe zullen we gericht werken via een communicatieplatform, talententafels, themawerking en onderliggende klantgerichte verbindende werking. Daarnaast wordt de transitie van de oude maatregelen op vlak van evenredige arbeidsparticipatie en het ervaringsfonds begeleid. Er wordt gezorgd voor een aangepaste regelgeving en ingestaan voor een correcte afhandeling van de lopende projecten.

Ten slotte wordt ook het **Actieplan ter Bestrijding van Arbeidsgerelateerde Discriminatie (ABAD)** in afstemming met de sociale partners herbekeken en geactualiseerd, o.a. in functie van de nieuw overgedragen bevoegdheden. Binnen dit kader zal een sensibiliseringscampagne opgestart worden in **2017** met als doel discriminatie bespreekbaar te maken op de werkvloer.

2.2.7. Vlotte doorstroom onderwijs-arbeidsmarkt en wegwerken skills mismatch

De conceptnota's rond **duaal leren** die in 2015 door de Vlaamse Regering werden goedgekeurd, worden verder uitgerold. Doel is het ontwikkelen van het systeem van duaal leren als een volwaardige leerweg die leidt tot onderwijskwalificaties. Zo wordt ook werk gemaakt van de opwaardering van het huidige technisch en beroepssecundair onderwijs, wat een belangrijk luik is in de modernisering van het secundair onderwijs (zie 2.2.10.) in Vlaanderen.

Via het decreet van 10/06/2016 tot regeling van bepaalde aspecten van alternerende opleiding, legden we de basis voor een **eenduidig, geharmoniseerd statuut voor elke lerende**. Vanaf 1/09/2016 wordt zowel i.h.k.v. leren en werken als in de proeftuinen duaal leren enkel nog met 2 overeenkomsten gewerkt, met name de stage-overeenkomst alternerende opleiding en de overeenkomst alternerende opleiding⁶. Hetzelfde decreet regelt ook de oprichting van het **Vlaams partnerschap Duaal Leren**, dat instaat voor het uitbouwen van een duurzaam netwerk van erkende leerondernemingen, het monitoren en beheren van de (stage)overeenkomsten en het adviseren over alle facetten m.b.t. de werkplekcomponent van duaal leren. Bij delegatie zullen ook sectorale partnerschappen deze taken kunnen opnemen. Het Vlaams partnerschap startte op 30 augustus 2016, en 16 sectorale partnerschappen zijn intussen in werking. Intussen werden **meer dan 5.000 bedrijven** erkend als kwaliteitsvolle werkplek in het kader het nieuwe duaal leren en werken.

Om kwaliteit te garanderen wordt het stelsel van **duaal leren** eerst via **proeftuinen** uitgetest alvorens het in regelgeving om te zetten (organiek decreet duaal leren met bijhorend uitvoeringsbesluit met **voorziena start in september 2018**):

- Als werkplekregisseur verzamelt en monitort SYNTRA Vlaanderen alle beschikbare werkplekken via **werkplekduaal.be** en ontwikkelde het, gebaseerd op een bevraging van 1.300 bedrijven, ook een begeleidings- en ondersteuningsconcept;
- Het Departement Onderwijs en Vorming startte het sleutelproject **Schoolbank op de werkplek** waarbij over heel Vlaanderen enkele studierichtingen over verschillende scholen in het Vlaamse onderwijslandschap duaal worden opgezet. In het schooljaar 2016-2017 ging het project van start in 28 scholen en 5 Syntra centra voor 6 verschillende studierichtingen. In het schooljaar 2017-2018 wordt het proefproject uitgebreid met 19 nieuwe studierichtingen;
- Het ESF-Agentschap lanceerde een oproep "**Innovatieve proefprojecten duaal leren**" en financiert het 22 projecten uit het werkveld;
- Vanuit het veld worden daarnaast ook 8 **verkennende trajecten** rond diverse aspecten binnen duaal leren opgezet. Een lerend netwerk zorgt voor afstemming over al deze projecten en verzamelt de geleerde lessen.

In 2016 werd door VDAB, het volwassenenonderwijs en de bedrijven en beroepssectoren, per provincie 1 experiment inzake **onderwijs- en beroepskwalificerende opleidingstrajecten (OKOT)** opgezet waarbij competenties die verworven worden op de werkvloer erkend en gevalideerd worden als onderdeel van de kwalificatie.

⁶Deeltijdse arbeidsovereenkomsten zijn uitzonderlijk nog mogelijk voor de non-profit organisaties die gebruik maken van de sociale maribel regeling en in specifieke situaties in het DBSO om de overgang van leren en werken naar het duale leren geleidelijk aan te laten verlopen.

In **2017** wordt ook verder ingezet op het stimuleren van ondernemerschap en ondernemingszin. Op 10/06/2016 werd het actieplan '**Ondernemend onderwijs 2015-2019**' door de Vlaamse Regering goedgekeurd. Met dit plan –gezamenlijk opgesteld door de beleidsdomeinen Onderwijs en Vorming (OV), Werk en Sociale Economie (WSE), Landbouw en Visserij (LV), Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI) – wil Vlaanderen het ontwikkelen van ondernemingszin en ondernemerschap via het onderwijs verder stimuleren.

2.2.8. Erkenning van competenties (EVC)

Het afgelopen jaar werd er ingezet op het uitwerken van EVC-standaarden en beroepskwalificaties, kwaliteitsindicatoren, een EVC-website, ...Parallel hieraan wordt specifiek binnen het beleidsdomein Werk ook werk gemaakt van een versterking van het 3-sporenbeleid op vlak van EVC. Hiertoe werd in 2016 een toekomstvisie uitgewerkt die in **2017** zal uitmonden in een **actieplan ter versterking van het gebruik van Mijn Loopbaan** (niet-kwalificerend) en het uitwerken van een versterkend alternatief voor de huidige ervaringsbewijzen (kwalificerend).

2.2.9. Hervorming systeem opleidingsincentives

Met de overheveling van het betaald educatief verlof heeft Vlaanderen nu alle belangrijke opleidingsincentives t.a.v. werkenden in handen. Dit vormde de aanleiding om alle instrumenten onder de loep te nemen. De sociale partners hebben hierover een akkoord rond vorming en opleiding afgesloten op 23/11/2016. De minister van Werk heeft een antwoord van de Vlaamse Regering op dit akkoord uitgewerkt, dat werd goedgekeurd door de Vlaamse Regering van 3/02/2017. In dit antwoord worden de grote lijnen van de hervorming uitgetekend.

Voortaan zijn er drie instrumenten: het **Vlaams opleidingsverlof**, de **Vlaamse opleidingscheque** en het **Vlaams opleidingskrediet**. Vorming en opleiding zijn van belang voor de individuele werknemer die zijn competenties kan versterken, voor de bedrijven die meer goed opgeleide werknemers zien verschijnen op de arbeidsmarkt en voor de toekomstige arbeidsmarkt en onze economie omdat onze productiviteit, competitiviteit en innovatie een boost krijgen.

Essentieel is dat we de invulling van die 3 instrumenten baseren op telkens dezelfde bouwstenen, wat ervoor zorgt dat het volledige opleidingsaanbod uniform en gestroomlijnd wordt. De instrumenten werken op elkaar in, versterken elkaar en gebruiken dezelfde standaarden, zodat het duidelijker en transparanter wordt voor iedereen. Zo zullen alle erkende opleidingen jaarlijks getoetst worden aan een vijftal criteria, waaronder de mate waarin een opleiding inspeelt op de (toekomstige) uitdagingen op de arbeidsmarkt, technologische evoluties, knelpuntkwalificaties of -competenties.

2.2.10. Modernisering van het secundair onderwijs

Om de sterktes van het huidige secundair onderwijs verder uit te bouwen, verbeterpunten aan te pakken en kwaliteitsvol onderwijs voor elke leerling te garanderen, wordt in Vlaanderen verder gewerkt aan de **modernisering van het secundair onderwijs**. De krachtlijnen voor deze modernisering werden uitgewerkt in drie conceptnota's, goedgekeurd door de Vlaamse Regering in mei 2016 en **januari 2017**. De nota's omvatten **maatregelen voor zowel het kleuter-, basis als secundair onderwijs** in Vlaanderen.

I.h.k.v. de modernisering van het secundair onderwijs wordt specifiek aandacht besteed aan het introduceren van **differentie in de eerste graad**. Deze differentiatie laat niet enkel toe om leerlingen die nood hebben aan bijkomende hulp te ondersteunen, maar ook om de

toppresteerders in ons secundair onderwijs verder uit te dagen. Op deze manier krijgt elke leerling de kans zijn/haar talenten te ontdekken en te ontwikkelen.

De modernisering van het secundair onderwijs hangt nauw samen met het doorvoeren van een bestuurlijke optimalisatie in het onderwijs, de hervorming van de eindtermen en het invoeren van een nieuw systeem van leren en werken (zie 2.2.7). In **2017** wordt het wetgevende kader voor de modernisering van het secundair onderwijs verder uitgewerkt met het doel een **gefaseerde uitrol van het secundair onderwijs** door te voeren vanaf **1/09/2018**.

2.2.11. Hervorming van het volwassenenonderwijs

Als partner binnen levenslang leren biedt het formeel volwassenenonderwijs tal van mogelijkheden om bijkomende vaardigheden te verwerven. Om die reden werkt Vlaanderen verder aan een hervorming van de sector van het volwassenenonderwijs.

In maart 2016 keurde de Vlaamse Regering de conceptnota '**Volwassenenonderwijs als kansonderwijs. Kansen op leren, integreren en kwalificeren, een leven lang**' goed. De nota zet in op een versterking van de sector en een hervorming van het financieringssysteem en de personeelsregelgeving van het volwassenenonderwijs. Specifieke aandacht wordt hierbij besteed aan de meest kwetsbare doelgroepen van het volwassenenonderwijs zoals personen zonder diploma volwassenenonderwijs, personen met ontoereikende geletterdheids-vaardigheden, personen die het Nederlands onvoldoende machtig zijn, enz.

De principes uit de conceptnota worden omgezet in regelgeving. Een spoeddecreet bracht in december 2016 wijzigingen aan in de programmatie en organisatie van de sector, die moeten resulteren in een schaalvergroting. Huidige inspanningen focussen op de hervorming van het financieringssysteem en de personeelsregelgeving. Het pad van een gedifferentieerde financiering van de instellingen van volwassenenonderwijs op basis van specifieke doelgroepkenmerken wordt onderzocht.

2.2.12. Hervorming Hoger Beroepsonderwijs

Op 25/03/2016 keurde de Vlaamse Regering de conceptnota 'Uitbouw van het hoger beroepsonderwijs' goed. Doel van de nota is het hoger beroepsonderwijs (HBO5) in Vlaanderen uit te bouwen tot een volwaardig onderdeel van het hoger onderwijs. Een sterker uitgebouwd HBO5 moet studenten aantrekken die vandaag de weg naar het hoger onderwijs nog niet vinden en zo bijdragen tot de verdere democratisering van het hoger onderwijs.

Met uitzondering van de opleiding verpleegkunde zal het hoger beroepsonderwijs in de toekomst enkel worden aangeboden door hogescholen. Meer concreet zal het aan de hogescholen zijn om hun programma's zo in te richten dat ook werkende volwassenen de HBO5-opleidingen kunnen volgen. Net zoals voor de bacheloropleidingen zullen ze trajecten voor werkstudenten kunnen opzetten, waarvoor ze ook extra financiering ontvangen. Voor de bacheloropleidingen wordt de financiering van deze studenten vermenigvuldigd met een factor 1,5 – normaal gezien zou eenzelfde regeling worden overgenomen voor HBO5-opleidingen. De conceptnota voorziet verder een volwaardig studentenstatuut voor studenten HBO5. Het opleidingsaanbod **hoger beroepsonderwijs** zal in de toekomst beter aansluiten bij het hoger onderwijs, maar toch de eigenheid behouden die het huidige aanbod typeert (werkplekleren, fijnmazigheid, flexibiliteit).

De principes uit de conceptnota worden omgezet in regelgeving. Een eerste spoeddecreet, goedgekeurd door het Vlaamse Parlement in december 2016, voert drie grote veranderingen door in de sector van het hoger beroepsonderwijs: (1) het beperken van de onderwijsbevoegdheid per

vestigingsplaats, (2) een nieuwe relatie tussen de beroeps- en onderwijskwalificatie, en (3) een procedure voor de actualisatie van de HBO5-opleidingen.

2.2.13. Extra financiering voor achtergestelde groepen en personen met een migratieachtergrond

Een deel van de financiering van de werkingsmiddelen in het gewoon basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen wordt toegekend op basis van sociale indicatoren (SES-indicatoren). Het groeipad dat voorzien was voor deze financiering wordt na een tijdelijke onderbreking in 2015 vanaf 2016 opnieuw integraal toegepast.

In de lente van 2016 keurde de Vlaamse Regering een conceptnota goed rond de uitbouw van een **slagkrachtig NT2-beleid ('Nederlands als tweede taal')**. Deze nota schetst het kader voor een slagkrachtig, doelgericht en doelmatig NT2-beleid voor alle anderstaligen die Nederlands willen leren. De principes uit de conceptnota worden omgezet in regelgeving.

I.h.k.v. een grotere instroom van vluchtelingen voorzag de Vlaamse Regering extra middelen (15,8 miljoen euro) voor bijkomende inburgeringstrajecten. Inburgering begeleidt nieuwkomers naar integratie en verhoogt de zelfredzaamheid van nieuwkomers en hun participatie op professioneel, educatief en sociaal vlak. Tegelijk werd in 2016 een bijkomende 18,5 miljoen euro uitgetrokken voor het inrichten van NT2-cursussen in het volwassenenonderwijs. Deze financiering werd aangewend voor het inrichten van 2.200 modules, goed voor 26.649 inschrijvingen. Een **bijkomende financiering** van 9,8 miljoen euro werd ook toegekend voor **2017**. Tevens in de context van de instroom van vluchtelingen voorzag de Vlaamse Regering bijkomende financiering voor basis- en secundaire scholen voor het inrichten van **onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers (OKAN)**. Het programmeren van OKAN in het secundair onderwijs werd meer flexibel gemaakt om toe te staan in te gaan op een plotse nood aan een verhoogd aanbod. Bijkomende financiële middelen werden ook toegekend aan de vervolgschoolcoaches, die OKAN-leerlingen ondersteunen en begeleiden bij hun overgang van het onthaalonderwijs naar het reguliere onderwijs. Ook in het schooljaar 2016-2017 krijgen scholen met een groeiend aantal anderstalige kleuters jonger dan 5 jaar opnieuw een **premie** van 950 euro per bijkomende **anderstalige kleuter**. De premie is bedoeld voor de initiatie en de versterking van het Nederlands van jonge kleuters.

Het Nationaal Programma **AMIF** (Europees Fonds voor Asiel, Migratie en Integratie) 2014-2020 tot slot beschrijft de strategie, doelstellingen en resultaten voor België. Vlaanderen zal de Europese middelen inzetten om haar inclusief en horizontaal integratiebeleid te versterken. De middelen zullen prioritair worden ingezet op het dichten van de kloof in tewerkstelling, het verbeteren van de toegang tot publieke dienstverlening en het opzetten van acties naar bepaalde subgroepen (vb. vrouwen, jongeren, ...). Alle acties richten zich specifiek op de doelgroep personen zonder EU-nationaliteit (derdelanders). Via het AMIF wordt onder meer werk gemaakt van een inburgeringsaanbod op maat van minderjarige nieuwkomers, hoogopgeleide anderstalige nieuwkomers en laaggeletterde moeders met jonge kinderen.

2.2.14. Bijkomende maatregelen ter ondersteuning van opleiding voor achtergestelde groepen, met name personen met een migratieachtergrond

Naast de hierboven (2.2.13.) beschreven maatregelen hebben ook volgende maatregelen een positief effect op de opleidingsmogelijkheden voor achtergestelde groepen, en in het bijzonder

personen met een migratieachtergrond: de implementatie van het M-decreet, de hervorming van het systeem van leerlingenbegeleiding, versterkte inspanningen om deelname aan kleuteronderwijs te verhogen, de implementatie van het Strategisch Plan Geletterdheid Verhogen, voorbereiden wetgevend werk op het versterken van de erkenning van vaardigheden, het monitoren van recent ingevoerde maatregelen rond taalbeleid in het leerplichtonderwijs, het lanceren van het netwerk STEM+ in scholen met een groot aantal leerlingen uit kansengroepen, en het invoeren van een verplichte, niet-bindende oriëntatieproef voor leerlingen aan het einde van het secundair onderwijs.

Versillende van de bovenstaande maatregelen inzake onderwijs en werk worden mee opgenomen in het bredere integratiebeleid dat de Vlaamse overheid voert en waarbij het door de Vlaamse Regering op 15/07/2016 goedgekeurde **Horizontaal Integratiebeleidsplan** een belangrijke rol speelt. De Vlaamse overheid voert eveneens een gelijkkansenbeleid en het overheidsbrede engagement blijkt uit het door de Vlaamse Regering eveneens op 15/07/2016 goedgekeurde **Horizontaal Gelijkekansenbeleidsplan**.

2.3. LANDENSPECIFIEKE AANBEVELING 3

Verbeteren van de capaciteit om te innoveren, met name door het bevorderen van investeringen in op kennis gebaseerd kapitaal. Vergroten van de concurrentie in de sector van de zakelijke dienstverlening en de detailhandelssector door het afschaffen van onnodige operationele restricties en vestigingsbeperkingen. Verhelpen van tekortkomingen op het gebied van investeringen in vervoersinfrastructuur en energieopwekkingscapaciteit.

2.3.1. Verbeteren innovatiecapaciteit

Sinds 2016 is het nieuwe Agentschap Innoveren en Ondernemen (AIO) het **voornaamste aanspreekpunt voor ondernemers in Vlaanderen**. Het ontstond door de opname van het Instituut voor de aanmoediging van innovatie door Wetenschap & Technologie (IWT) in het Agentschap Ondernemen (AO). Daarbij is, waar mogelijk, ook een afstemming van de economische met de innovatie-steuninstrumenten nagestreefd. Door de opname in het FWO, en tegelijk de opheffing van de Herculesstichting voor onderzoeksinfrastructuur, is het vernieuwde FWO sedert 2016 het **voornaamste aanspreekpunt voor onderzoekers in Vlaanderen**. Het FWO nam daarbij ook nog drie programma's over van het vroegere IWT. Deze organisatorische hervormingen binnen EWI kunnen mee leiden tot meer focus en betere prioriteitstelling van de budgettaire middelen en beleidsmaatregelen, waardoor ook het hefboomeffect van de publieke ondersteuning kan toenemen.

Dat laatste is mede een doelstelling van het **nieuwe doelgerichte clusterbeleid** van de Vlaamse Regering dat in 2016 definitief is opgestart. In **2017** worden in de **clusterpacten** de engagementen van zowel ondernemingen en kennisinstellingen als de overheid betreffende een speerpuntcluster vastgelegd.. Daarin kunnen voor de ondersteuning van de langetermijnstrategie door de overheid projectmiddelen gereserveerd worden en niet-financiële engagementen (bv. normering, vergunningen, ...) worden aangegaan. Met het clusterbeleid wil de Vlaamse Regering de strategische samenwerking tussen bedrijven, sectoren en onderzoekers stimuleren met het doel de omzetting van innovatie in producten, investeringen en jobs te versnellen. De maximale ondersteuning door de overheid van de initiatieven bedraagt 50%. Eind 2015 werd een oproep gelanceerd voor het indienen van voorstellen voor **innovatieve bedrijfsnetwerken (IBN)**. Na een selectie werden in mei 2016 14 van deze kleinschalige IBN initiatieven goedgekeurd die een

ondersteuning van 3 jaar zullen genieten. In het voorjaar van 2016 is de domeinen van duurzame chemie, logistiek, materialen en agro-voeding gevraagd om een voorstel in te dienen voor een **speerpuntcluster**. Dit betreft grootschalige initiatieven die een langjarige ondersteuning genieten en ambitieus moeten zijn inbegrepen deelname aan Europese programma's. Hierna hebben Catalisti⁷ (duurzame chemie), VIL (logistiek), SIM (materialen) alsook Smart Grid Flanders (energie) een voorstel ingediend. Een positieve beslissing werd genomen in oktober 2016 voor de domeinen van duurzame chemie en logistiek en in december 2016 werd besloten om de domeinen van materialen en energie te ondersteunen. Elk van deze **4 initiatieven** zijn in **2017 gestart**.

In de loop van 2016 was er een beperkte bijsturing van de criteria voor **O&O-bedrijfssteun** zodat de steun meer ingezet kan worden waar het verschil gemaakt wordt en de steun beter aansluit bij de beleidsaccenten. Hierbij wordt in de evaluatie een selectievoordeel toegekend aan jonge kmo's waar de impact hoog is. Daarnaast wordt een gelijkaardig selectievoordeel toegekend aan projecten met samenwerking en inbedding in het ecosysteem (vooral bij de grote bedrijven wordt de samenwerking en inbedding in het ecosysteem positief gewaardeerd).

Daarnaast wordt in **2017** ook de **verlenging van het steuntraject** tot in de latere stadia van het innovatietraject verder uitgewerkt in samenwerking met een klankbordgroep vanuit het werkveld. Binnen de mogelijkheden van de EU-verordening voor O&O&I en binnen de budgettaire beperkingen wordt het steuntraject verlengd naar ontwikkelingen dicht bij de markt (zoals demonstratieprojecten, pilootinstallaties, proeftuinen en "proof of concept" initiatieven). Toegangsdrempels tot innovatiesteun voor kmo's zullen sterk verlaagd worden door de procedures en communicatie meer af te stemmen op de mogelijkheden van kmo's. Tevens worden economische en innovatie-instrumenten verder op mekaar afgestemd ook wat betreft kennisdiffusie.

2.3.2. Bevordering van investeringen in kenniskapitaal

De Vlaamse overheid **investeert** actief in **fundamenteel en strategisch basisonderzoek** middels toelagen aan specifieke programma's (bv. SBO), specifieke initiatieven (bv. ESFRI), specifieke infrastructuur (bv. de Vlaamse Supercomputer), en de middelen van specifieke instellingen (FWO). Daarnaast is ze ook actief in het verspreiden van kennis over intellectuele eigendomsrechten (IER), het begeleiden van academici die een eigen zaak willen opstarten, het aanleren van digitale vaardigheden, het aanbieden van opleidingen op de werkvloer, het met elkaar in verbinding brengen van vraag en aanbod naar innovatie, het beter valoriseren van onderzoeksresultaten, het vergroten van het aantal innovatieve bedrijven en het promoten van STEM-richtingen (zie 3.3.1.). Ook toepassingen van het 'internet of things' komen verder aan bod. In 2016 bundelden Design Vlaanderen, Flanders Fashion Institute en Flanders DC de krachten en voegden hun deskundigheid en sterktes samen in het **vernieuwde Flanders DC**.

⁷ Catalisti is de samenvoeging van twee competentiepolen, met name de Flanders Innovation hub for Sustainable Chemistry (FISCH) en Flanders' PlasticVision (FPV).

2.3.3. Vergroten van de concurrentie in de sector van de zakelijke dienstverlening door het afschaffen van onnodige operationele restricties en vestigingsbeperkingen

Binnen Vlaanderen is een grondige analyse gestart over de impact van de richtlijn 2013/55/EU⁸ op de **gereguleerde beroepen**, waarbij naast de impact ook wordt geanalyseerd hoe de toegang kan worden bevorderd (verbetering en vereenvoudiging van het ondernemerschap), waar er administratieve vereenvoudiging en deregulering (daling van de wettelijke belemmeringen) mogelijk is. De Vlaamse Regering heeft op 24/02/2017 beslist om de richtlijn 2005/36/EG⁹ van het Europees Parlement en de Raad gedeeltelijk om te zetten, middels het bekrachtigen en afkondigen van een decreet.

De Vlaamse Regering heeft op 17 maart 2017 de principiële beslissing genomen om de **vestigingswet** af te schaffen voor een select aantal beroepen^[1]. De besluiten hiervoor zijn in opmaak en zullen nog in de eerste helft van 2017 ter goedkeuring aan de Vlaamse Regering worden voorgelegd. Daarnaast werden er gesprekken aangevat met de bouwsector waarbij de vestigingsvoorwaarden voor een aantal typische bouwtechnische beroepen worden doorgelicht met het oog op hervorming. Tenslotte lopen er gesprekken met het middenveld, evenals een studie, over de mogelijke hervorming van het attest basiskennis bedrijfsbeheer.

M.b.t. de **ambulante handel** besliste de Vlaamse Regering op 24/02/2017 het decreet tot wijziging van artikel 8 en 10 van de wet van 25/06/1993 betreffende de uitoefening en de organisatie van ambulante en kermisactiviteiten te bekrachtigen en af te kondigen. Ook keurde ze in december een voorontwerp van besluit van de Vlaamse Regering houdende de wijziging van diverse bepalingen van het KB van 24/09/2006 betreffende de uitoefening en de organisatie van ambulante activiteiten goed.

2.3.4. Vergroten van de concurrentie in de detailhandelssector door het afschaffen van onnodige operationele restricties en vestigingsbeperkingen

Typisch voor België en Vlaanderen is de structuur van de **detailhandel**: kleinschaliger en minder op basis van filialen en minder georganiseerd in samenaankoop-verenigingen dan in de 4 grote buurlanden zodat er met minder aankoopkracht kan onderhandeld worden (dus de “bargaining power”) met producenten en groothandelaars. Door de sterke verstedelijking in Vlaanderen wordt er ook meer bij nabije kleinere buurtwinkels gekocht dan in Wallonië en de buurlanden.

Een **decreet over de kleinhandelsvestigingen** is door de Vlaamse Regering goedgekeurd voor uitvoering op 15/07/2016 (BS 29/07/2016)¹⁰. Transparantie, voorspelbaarheid en monitoring zijn facetten waarmee rekening gehouden werd bij het opstellen van de nieuwe regelgeving voor de handelsvestigingen. Omwille van administratieve vereenvoudiging is het de doelstelling om de

⁸ Richtlijn 2013/55/EU van het Europees Parlement en de Raad van 20/11/2013 tot wijziging van Richtlijn 2005/36/EG betreffende de erkenning van beroepskwalificaties

⁹ Richtlijn 2005/36/EG van het Europees Parlement en de Raad van 7/09/2005 betreffende de erkenning van beroepskwalificaties

^[1] slager-groothandelaar, droogkuiser-verver, restaurateur of traiteur-banketaannemer, brood- en banketbakker, kapper, schoonheidsspecialist, masseur, voetverzorging, opticien, dentaaltechnicus, begrafenisondernemer, beenhouwerspeklager en inzake de uitoefening van zelfstandige activiteiten m.b.t. fietsen en motorvoertuigen.

¹⁰<http://www.handelsvestigingen.info/&http://www.detailhandelvlaanderen.be/documenten/onderwerp/handelsvestiging>

vergunning voor het handelsvestigingenbeleid te integreren in de omgevingsvergunning. Dit werd al aangekondigd in het Vlaams regeerakkoord 2014-19 en de verschillende beleidsnota's¹¹.

Tot de invoering van de nieuwe regeling wordt/werd in Vlaanderen de wet betreffende de vergunning van handelsvestigingen uit 2004 toegepast. De toepassing van de wet is goed gekend bij ondernemers, projectontwikkelaars, lokale overheden, consultants en beroepsorganisaties. Wetgeving, procedure, beroepsmogelijkheden, ... wordt ontsloten via de portaalsite www.vlaanderenonderneemt.be (met alle vergunningsinformatie). Kleinhandelaars in Vlaanderen genieten generieke steunmaatregelen van de Vlaamse overheid om opleiding, advies en coaching aan te kopen om bv. hun winkel aan te passen (middels de kmo-portefeuille, dienstenaanbieders aangeboden door het AIO, www.sterkondernemen.be, ...). Ook investeringen voor de invoering van nieuwe winkelconcepten worden gesteund door de Vlaamse Overheid via de Waarborgregeling (garantieregeling), de WinwinLening, en de kmo-cofinanciering bij de Participatiemaatschappij Vlaanderen (PMV). Wat betreft de openingsuren die op de kleinhandel van toepassing zijn: hierbij is er meer mogelijk dan nu het geval is. In de voorbije jaren kwam er in Vlaanderen veel oppervlakte bij die beschikbaar is voor de kleinhandel, alsook kwamen er enkele nieuwe (buitenlandse) winkelketens bij. Specifieke regulering van grote verkooppunten is vooral gericht op het voorkomen van mobiliteitsproblemen en ruimtelijke vraagstukken en deze belemmert de concurrentie of de vestiging van nieuwe detailhandelszaken op generlei wijze.

In Vlaanderen werd de **campagne 'Het internet. Ook uw zaak'** gelanceerd om handelaars te stimuleren om werk te maken van hun onlineactiviteiten. De webstek kreeg al 50 000 bezoekers en er werden 1 100 E-scans afgenomen.

Het **decreet houdende huur van korte duur voor handel en ambacht** (genaamd "pop-uphuurcontract") werd door het Vlaams Parlement aangenomen op 8/06/2016 en bekrachtigd door de Vlaamse Regering op 17/06/2016 (BS 26/7/2016). Het decreet trad in werking op 1/09/2016 en schept een duidelijk kader voor korte-termijnhuur (max. 1 jaar) van handelspanden en komt tegemoet aan de economische realiteit. Echter moet er nog duidelijkheid komen over de voorwaarden van de registratie van deze huurcontracten, aangezien deze registratie op grond van het Wetboek Registratierechten een federale bevoegdheid is.

2.3.5. Verhelpen van tekortkomingen op het gebied van investeringen in vervoersinfrastructuur

Het Vlaamse Gewest erkent de uitdagingen betreffende verkeerscongestie in Vlaanderen, die zich in het bijzonder rond de grote agglomeraties Antwerpen en Brussel voordoen. Het Vlaamse mobiliteitsbeleid tracht deze problematiek multimodaal aan te pakken en maakt hiertoe gebruik van verschillende beleidsmaatregelen. Tot het einde van de legislatuur wordt nog 5,8 miljard euro geïnvesteerd in de Vlaamse mobiliteit. Dit staat synoniem voor 2,7 miljard euro aan weginfrastructuur, 2,25 miljard euro aan waterwegen, 816 miljoen euro aan openbaar vervoer en 300 miljoen euro aan fietsinfrastructuur. De **investeringsbudgetten** voor alle vormen van vervoer stijgen hiermee **naar een historische hoogte**.

De twee grote weginfrastructuurprojecten rond **Antwerpen (Oosterweelproject, 3250 miljoen euro)** en **Brussel (R0, 1147 miljoen euro)** bevinden zich in een finaal voorbereidende fase. De plannings-, vergunnings- en aanbestedingsprocedures voor het Oosterweelproject worden in **2017**

¹¹<https://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2015-2016/g767-5.pdf>

verder gezet, in het najaar starten de werken op Linkeroever. I.h.k.v. het R0-project wordt in **2017** uitvoering gegeven aan ingrepen op de gewestwegen, de opmaak van een algemeen faseringsplan, de gunning van de opdracht voor de realisatie van de HST-fietsersbrug en het startschot voor de milieueffectenstudie, een communicatiecampagne voor het grote publiek en openbaar onderzoek. De start van de werken aan de fietsersbrug en de herinrichting van de Ring in kader van “Minder Hinder” staan gepland voor respectievelijk 2018 en 2019.

Naast de omvangrijke investeringen in weginfrastructuur in de stedelijke knooppunten zet Vlaanderen eveneens in op alternatieve vervoersmodi. Het Oosterweelproject maakt deel uit van het **Masterplan 2020** voor Antwerpen, een allesomvattende mobiliteitsstrategie voor de mobiliteit in en rond Antwerpen. Het Masterplan 2020 bevat een hele reeks investeringen in fiets- en traminfrastructuur, gekoppeld aan een versterking of uitbreiding van het Antwerpse tramnet. Zo lopen er in dat kader momenteel infrastructuurprojecten rond openbaar vervoer (Brabo 2), ITS en fietssnelwegen. Met het R0-project wordt eveneens geïnvesteerd in alternatieve vervoersmodi, onder meer door de aanleg van drie nieuwe tramlijnen in de noordelijke rand van Brussel ('Brabantnet') en de uitrol van drie fietssnelwegen tussen de Vlaamse Rand en Brussel.

Ook buiten de grote infrastructuurprojecten in stedelijke gebieden wordt geïnvesteerd in het wegwerken van knelpunten en de aanleg van ontbrekende schakels. Zo zijn er (voorbereidingen tot) weginfrastructuurprojecten in uitvoering aan de A11, de Noord-Zuidverbinding te Limburg, de R4-Oost en R4-West te Gent en de E34. Bovendien is het budget voor onderhoudswerken aan de weginfrastructuur de laatste jaren toegenomen. In 2016 werd 135 miljoen euro beschikbaar gesteld voor wegwerkzaamheden ter verbetering van de toestand van de weginfrastructuur. Het totale budget voor structureel onderhoud en investeringen in nieuwe weginfrastructuur zal toenemen van 396,90 miljoen euro in 2016 tot ongeveer 442,82 miljoen euro in **2017**.

Hiernaast wordt ook volop ingezet op de **modal shift** van wegvervoer naar alternatieve vervoersmodi. Hiertoe werd de voorbije jaren aanzienlijk geïnvesteerd in het **Vlaamse waterwegennetwerk**. Deze investeringen hebben onder meer betrekking op de modernisering van de waterweginfrastructuur, het stimuleren van automatisatie en de promotie van de waterweg als alternatieve vervoersmodus. Voor het wegwerken van knelpunten werd in 2016 77,78 miljoen euro geïnvesteerd in projecten zoals het Albertkanaal, Seine-Schelde en het Zeekanaal Brussel-Schelde. Deze investeringen zullen oplopen tot 94,95 miljoen euro in 2017. Met het oog op een meer efficiënte binnenvaart vindt in **2017** een fusie plaats tussen de twee Vlaamse waterwegbeheerders.

Verder zet het Vlaamse Gewest sterk in op de **fiets** als vervoersmiddel met een eigen Fietsbeleidsplan, inzake fietsbeleid, fietsinfrastructuur en fietscultuur. In **2017** wordt verder gewerkt aan de realisatie van 80 fietssnelwegen, waarbij ontbrekende schakels zullen worden weggewerkt. De komende drie jaar zullen 30 fietssnelwegprojecten worden gerealiseerd met een gezamenlijke waarde van 21,7 miljoen euro.

In april 2016 werd een **kilometerheffing voor vrachtwagens** ingevoerd in de drie Belgische gewesten. Deze uitvoering van het 'user pays' principe voor zwaar wegvervoer komt de competitiviteit van alternatieve verkeersmodi ten goede. De eerste bevindingen op basis van de maanden april tot december 2016 tonen aan dat er dagelijks ongeveer 140 000 vrachtwagens groter dan 3,5 ton een gemiddeld aantal van 24 miljoen kilometer rijden op Belgische wegen. Dit genereert maandelijks ongeveer 35 miljoen euro aan inkomsten voor het Vlaamse gewest. Nog tot

april 2017 zullen uitgebreide en gedetailleerde controlemetingen worden uitgevoerd om de impact van de kilometerheffing verder in kaart te brengen.

Een **verdere uitbouw van de kilometerheffing** tot een globaal systeem voor alle gemotoriseerd vervoer **wordt momenteel onderzocht**. Een volwaardige kilometerheffing kan een krachtig instrument zijn om de congestie structureel aan te pakken en om de kosten van mobiliteit te internaliseren. Een eerste onderzoek daaromtrent tracht duidelijkheid te scheppen over de stappen die moeten worden ondernomen om het systeem te implementeren en het maatschappelijk draagvlak voor de maatregel op te bouwen. Nadien zal een diepgaander onderzoek worden opgestart naar de mogelijke technologische opties.

2.3.6. Investerings in energie-infrastructuur en slimme netwerken

De Vlaamse Regering werkt aan een langetermijnvisie die het afwegingskader moet vormen voor nieuwe beleids- en investeringsbeslissingen op het vlak van energie. Hiertoe werd in het voorjaar van 2016 het transitieproject '**Stroomversnelling**' opgezet, waarvan de krijtlijnen zijn vastgelegd in het regeerakkoord en de in februari 2016 goedgekeurde conceptnota met het traject voor een energievisie en energiepact. Bovendien is binnen de **Visie 2050**¹², de energietransitie als één van de zeven prioritaire transitiegebieden aangeduid. De beoogde energietransitie moet Vlaanderen op weg zetten naar een koolstofarme samenleving. In het **Energieplan 2020** van juli 2016 erkent de Vlaamse Regering dat hernieuwbare energie één van de centrale componenten is van de energietransitie. Omwille van de onzekerheden rond biomassa, is er ook een hogere ambitie voor zonne-energie, windenergie en groene warmte.

Om de energietransitie mogelijk te maken is er nood aan een slim energiesysteem waarbij de energiestromen veel fijner gestuurd kunnen worden en de energienetwerken efficiënter kunnen ingezet worden. Voor wat betreft het elektriciteitsnet vormt de slimme meter een belangrijke eerste stap hierin. Op **3/02/2017** keurde de Vlaamse Regering alvast een **conceptnota** goed, die de grootschalige uitrol van **digitale meters** initieert.

Daarnaast heeft de Vlaamse Regering een decretale basis goedgekeurd voor de **uitrol van warmte- en koudenetten**. Dit werd begin 2017 door het Vlaams Parlement aangenomen.

Warmte – en dan vooral groene warmte – is een essentiële bron in de energietransitie en door een kader te voorzien wil de Vlaamse Regering investeringen in deze netten aanmoedigen.

¹² <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/visie-2050-een-langetermijnstrategie-voor-vlaanderen>

2.4. INSPELEN OP INVESTERINGSUITDAGINGEN

2.4.1. Het verder bevorderen van het ondernemingsklimaat

Op 1/04/2016 trad de vernieuwde en vereenvoudigde **kmo-portefeuille** in werking. Het systeem van de verschillende van elkaar afgescheiden pijlers verdween. Er kwam een omvorming naar een eenvoudiger en laagdrempelig instrument voor brede professionalisering met slechts twee pijlers: advies en opleiding. Kmo's kunnen op basis van hun noden en behoeften kiezen hoe ze die portefeuille gebruiken. Ook de steunplafonds werden verhoogd en gedifferentieerd naargelang de grootte van de onderneming. Er is een stijging van de jaarlijkse totaalsubsidie en een eenvoudig steunpercentage. Recente cijfers tonen nu aan dat er met eenzelfde budget meer kmo's worden bereikt. De vereenvoudiging van de kmo-portefeuille is een eerste belangrijke stap om het aanbod eenvoudig, laagdrempelig, maar toch voldoende flexibel te maken.

Om kmo's die een ambitieuze groei ambiëren (door te innoveren, de internationale activiteiten uit te breiden of het bedrijf te transformeren met nieuwe activiteiten) te helpen, werd in 2016 de **kmo-groeisubsidie** opgestart. Deze steunmaatregel integreert een aantal vroegere steunformules van AO en IWT in één enkel eenvoudig vlot toegankelijk financieringsinstrument. Kmo's kunnen er beroep op doen bij hun transformatie-, innovatie- of internationaliseringsproces. Omdat het risico groter is, steunt de overheid 50% van de kosten middels een laagdrempelige procedure. Om kmo's in elke fase van hun ontwikkeling bij te staan, heeft de Vlaamse overheid een reeks beleidsinstrumenten ontwikkeld en geïntegreerd die inspelen op de verschillende noden en levensfasen van de bedrijven. Via het kmo-programma en het Sprint-programma worden haalbaarheidsstudies en innovatieprojecten van niet O&O-intensieve kmo's respectievelijk grote ondernemingen gesteund.

Het project 'de sprong maken naar de **'Industrie 4.0'** werd in de context van de Visie 2050 geselecteerd als één van de transitieprioriteiten. Dit project heeft als doel de Vlaamse ondernemingen te ondersteunen in de ingrijpende transformatie naar Industrie 4.0 en zal in de loop van 2017 verder geconcretiseerd worden. Industrie 4.0 is een verzamelnaam voor nieuwe technologieën en concepten binnen de kennis- en maakeconomie. Het concept verwijst naar de doorgedreven digitalisering van de industrie. Vlaanderen wil volop meegaan in deze transitie om enerzijds een nieuwe productiviteitssprong te realiseren in de bestaande maakindustrie en anderzijds ook een speelveld te creëren waarin nieuwe industriële activiteiten zich kunnen ontplooien. Daarnaast kunnen ontwikkelingen binnen Industrie 4.0 ook leiden tot een efficiënter gebruik van materialen en energie en een grote impact hebben op de competenties die nodig zullen zijn bij werknemers, arbeidsorganisatie en de beschikbaarheid van jobs in de industrie. De **startnota voor de transitie werd op 24/02/2017** goedgekeurd door de Vlaamse Regering.

De Vlaamse Regering blijft actief het ondernemerschap en ondernemingszin aanmoedigen en nam in juni 2016 het **derde actieplan "ondernemend onderwijs"** aan voor de periode 2015-2019 (zie 2.2.7). Meer starters, meer blijvers en meer groeiers is de essentie van de hervorming van het **ondernemerschap-stimulerend beleid** die in de loop van 2015-2016 werd doorgevoerd. In 2016 is daartoe een overheidsopdracht gegund aan 11 intermediaire partners om de nieuwe strategie uit te voeren beschreven in de visienota "**Het stimuleren van meer en ambitieuzer ondernemerschap in Vlaanderen**". Er is in 2016-2020 hiertoe 100 miljoen euro ter beschikking voor een brede waaier aan projecten om ondernemerschap in Vlaanderen aan te zwengelen. Daarnaast werden

overeenkomsten afgesloten voor de periode 2016-2019 met verschillende stakeholders. De provinciale innovatiecentra en het Flanders DC vormen de front-office van het AIO.

Om de toegang tot kapitaal te verbeteren, besliste de Vlaamse Regering tot een **kapitaalverhoging van ARKimedes-Fonds II nv** van 50 miljoen euro, waardoor het kapitaal van ARKimedes-Fonds II verhoogt van 160 tot 210 miljoen euro. Hierdoor kan ARKimedes Fonds II verder evolueren naar een rollend, eeuwigdurend fonds en kan het fonds investeren in grotere ARKIV-fondsen, waardoor deze ARKIV's kunnen investeren in scale-ups via grotere investeringsrondes.

Begin **2017** stemde de Vlaamse Regering ermee in om de werking van **SOFI** (een fonds bij de PMV: Spin-off Financieringsinstrument) aan te passen. Ze besliste om de SOFI-middelen voorzien voor spin-off financiering en de bestaande SOFI-participaties in te brengen op de PMV-balans en om SOFI te integreren met de bestaande werking bij PMV, zodat het kan opereren als een echt zaaigeldfonds. Er werd ook beslist om af te stappen van de incubatielening en alleen nog te werken met een volwaardige kapitaalparticipatie in de startende onderneming. Hierdoor krijgt de startende onderneming een hogere financiering, voorzien van een goede omkadering en begeleiding, zodat de levensvatbaarheid van deze onderneming gemaximaliseerd kan worden. Daarnaast werd 1,5 miljoen euro vanuit de SOFI-middelen vastgelegd voor een pre-zaaifondsinitiatief, genomen door Imec, namelijk Imec.istart fund. Dit fonds zal zich specifiek focussen op kleine kapitaalparticipaties in startende ICT-ondernemingen. De bestaande incubatieleningen, verstrekt aan de strategische onderzoekscentra, zullen overgedragen worden aan Imec vzw.

Sinds juni 2016 hanteert de PMV een verzamelnaam voor de kmo-cofinanciering, de Startlening+, de Winwinlening en de Waarborgregeling: de **PMV/Z**. De PMV richt zich hiermee specifiek op 'kleinere' kmo's, zelfstandigen en starters en wenst haar aanbod duidelijker te maken bij deze doelgroepen. De **kmo-cofinanciering** is de opvolger van de vroegere starteo-, optimeo- en ba+lening en kende in 2016 haar eerste volledige werkjaar. De **Startlening+** volgt sinds midden 2015 de Startlening op en deze achtergestelde lening aan voordelig tarief staat nu ook open voor studenten. De financiering via een Startlening + wordt mede door de EU mogelijk gemaakt, nl. dankzij de waarborg van COSME en het Europees Fonds voor Strategische Investerings (EFSI).

In augustus 2016 startte de zoektocht naar een partner voor de herontwikkeling van de voormalige **Ford-terreinen site in Genk**, op basis van een masterplan met als doel de terreinen om te vormen tot een nieuwe bedrijvenzone voor maakindustrie en watergebonden logistiek met toegevoegde waarde, met de ambitie om op de site in totaal 2.500 jobs te creëren.

Eind 2016 werd het "**Smart Flanders-programma**" gelanceerd waarmee de Vlaamse overheid de 13 centrumsteden en de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) voor het BHG ondersteunt in hun ontwikkeling tot **smart cities**. Voor dit ondersteuningsprogramma dat loopt tot eind 2019 wordt een projectsubsidie van 1 miljoen euro toegekend aan Imec. In een slimme stad creëren stadsbesturen, bedrijven, onderzoeksinstituten en burgerinitiatieven samen oplossingen voor stedelijke uitdagingen. Kwaliteitsvolle open data gekoppeld aan de nieuwste ICT-mogelijkheden (het Internet of Things dat sensoren, camera's, ... aan mekaar koppelt) bieden sterke opportuniteiten om deze uitdagingen mee te helpen aanpakken. Het project gaat immers inzetten op het standaardiseren van smart city-data waardoor private (app)ontwikkelaars smart city-toepassingen gaan ontwikkelen die in alle steden kunnen gebruikt worden. Het Smart Flanders-programma en Imec zullen de centrumsteden ondersteunen om hun smart city-data open te stellen. In een eerste fase van het ondersteuningstraject zal Imec alle Vlaamse centrumsteden en

de VGC helpen om “Open and Agile Smart Cities” (OASC-steden) te worden. In een tweede fase gaan steden gezamenlijk stedelijke noden selecteren die ze met bepaalde datasets willen helpen oplossen. Dit zal leiden tot 1 à 2 pilootprojecten per jaar waarbij smart city-datasets geopend worden en stadsoverschrijdend wordt samengewerkt en geleerd. In een derde fase zullen steden ook gebruik kunnen maken van het ‘City of things-testbed’ in Antwerpen. Met dit 100% realistisch living lab kunnen stadsbesturen en stedelijke actoren producten en diensten met een positief effect op de burger ontwikkelen, testen en optimaliseren.

Inzake **internationaal ondernemen**, is een verdere internationalisering en een versterking van de concurrentiepositie van de Vlaamse economie zeer belangrijk. Hiervoor is een nauwe band met bedrijven noodzakelijk. **Enterprise Europe Network (EEN) Vlaanderen** werkt hiervoor samen met FIT en het AIO. Op 25/11/2016 nam de Vlaamse Regering akte van “*Een gezamenlijke meerjarige internationaliseringsstrategie voor de Vlaamse economie 2017-2021*”; een strategie die in samenwerking met 150 bedrijven, middenveldspelers en kennisinstellingen werd opgemaakt. De scope van deze strategie zal liggen op internationale vermarkting van producten en diensten en het aantrekken en behouden van directe buitenlandse investeringen. Er staan 3 doelstellingen centraal: (1) Vlaanderens internationale positie versterken in 5 domeinen, (2) méér bedrijven doen internationaliseren door in te zetten op het beter detecteren van bedrijven met internationaal groeipotentieel, en méér bedrijven hier verankeren en (3) minder hindernissen voor bedrijven en meer transparantie. Inzake ‘**life sciences & health**’ mikt Vlaanderen erop kmo’s beter te ondersteunen, het potentieel van Europese fondsen te benutten en de competitiviteit van de Vlaamse medische sector te vergroten. Een tweede domein is ‘**food**’. Hier ligt de prioriteit op het openen van nieuwe markten, het informeren van bedrijven over buitenlandse regelgeving en het ontwikkelen van een branding-strategie die de verschillende Vlaamse sterktes, zoals diversiteit en toeristische aantrekkingskracht, in de verf zet. In het derde domein, ‘**solution driven engineering and technology**’, zal de Vlaamse overheid in samenwerking met bedrijven en partners een sterke brandingstrategie uitwerken, en moedigt ze clustervorming aan, ook met buitenlandse industrie. In het domein van ‘**smart logistics**,’ wil Vlaanderen zijn positie nog versterken met nieuwe concepten en een innovatieve strategie uit te werken en de branding te verbeteren. Deze nieuwe branding strategie zal gebaseerd zijn op de huidige kwaliteiten en het potentieel van de Vlaamse logistieke sector. Ten slotte speelt Vlaanderen een belangrijke rol inzake de ‘**sustainable materials, resources & chemistry**’ en wil de Vlaamse overheid de vele kwaliteiten van deze sector verzilveren door betere branding en de coördinatie van de internationalisatie van de verschillende actoren. Deze positie kan zijn potentieel bereiken door betere internationale branding en meer coördinatie tussen de verschillende actoren.

2.4.2. Circulaire economie

Volgens berekeningen van het SuMMa (Steunpunt Duurzaam Materialenbeleid) kan de circulaire economie een toegevoegde waarde van 2,3 miljard euro genereren voor Vlaanderen. Dit zou 27.000 nieuwe banen creëren, wat overeenkomt met 1% van de werkgelegenheid in Vlaanderen.

De uitwerking van de ‘**Transitie Circulaire Economie**’, één van de zeven transitieprioriteiten uit de Visie 2050, kan voortbouwen op ervaringen en inzichten van het Vlaams Materialenprogramma. De Vlaamse Regering hechtte op **24/02/2017** haar goedkeuring aan de conceptnota “Startnota transitieprioriteit ‘de transitie naar de circulaire economie doorzetten’”. Met het sluiten van (materiaal)kringen als basis worden antwoorden gezocht op de uitdaging van (toekomstige) schaarste aan materialen, voeding, water, ruimte en energie, en wordt de link gelegd met het

Vlaamse klimaatbeleid. Er wordt een **rollend meerjarenprogramma** opgezet, dat in samenspraak met de stakeholders regelmatig wordt geactualiseerd. Aanvullend komt er jaarlijks een meer gefocust inhoudelijk programma dat in **2017** ingaat op de thema's circulaire stad, circulair aankopen en business modellen voor de circulaire economie. Naast visievorming zal worden ingezet op de valorisatie op korte termijn door o.a. het begeleiden van innovatieve projecten en het verbinden van pionierende ondernemers en organisaties. Dit wordt ondersteund met een competitiviteitsversterkend en innovatie-georiënteerd beleid (zoals het speerpuntclusterbeleid) en met gerichte beleidsrelevante onderzoekopdrachten, waaronder het **nieuwe steunpunt Duurzaam Materialenbeheer in een Circulaire Economie** (SuMMA+).

2.4.3. DBFM - Investeren in schoolinfrastructuur

Vlaanderen startte in 2010 een grootschalige inhaalbeweging schoolinfrastructuur via alternatieve financiering, beter bekend onder de naam **DBFM** (Design, Build, Finance en Maintain). Het DBFM-programma 'Scholen van Morgen' is een publiek-private samenwerking tussen de Vlaamse overheid, AG Real Estate en BNP Paribas Fortis.

De DBFM-vennootschap staat in voor het ontwerp, de bouw, het 30-jarig eigenaarsonderhoud en de financiering van de DBFM-projecten. In ruil hiervoor betaalt de betrokken inrichtende macht aan de DBFM-vennootschap gedurende dertig jaar een prestatiegebonden beschikbaarheidsvergoeding die de Vlaamse overheid via AGION betoelaagt. Na de periode van 30 jaar wordt de schoolinfrastructuur kosteloos overgedragen aan de inrichtende macht.

Het DBFM-programma 'Scholen van Morgen' omvat 182 scholenbouwprojecten, goed voor een 200-tal schoolgebouwen met een totale bruto-gebouwooppervlakte van circa 707.000 m² voor meer dan 125.000 leerlingen. Het programma is volop in uitvoering, met reeds meer dan 100 scholen die werden opgeleverd. In **2017** worden volgens de planning van Scholen van Morgen een 40-tal bijkomende projecten volledig afgewerkt.

De minister van Onderwijs lanceerde **op 5/03/2017** een **nieuwe oproep voor een nieuw DBFM-programma schoolinfrastructuur**, ten bedrage van 300 miljoen euro. Deze nieuwe oproep staat los van 'Scholen van Morgen'.

DEEL 3. VOORUITGANG INZAKE DE VERWEZENLIJING VAN DE VLAAMSE EUROPA 2020-DOELSTELLINGEN

3.0. INLEIDEND

Hierna wordt de stand van zaken besproken inzake de Vlaamse Europa 2020-doelstellingen en de maatregelen die Vlaanderen op dit vlak neemt. Heel wat van de maatregelen die inspelen op het bewerkstelligen van een verhoogde werkzaamheidsgraad kwamen in deel twee aan bod.

3.1. WERKZAAMHEID

3.1.1. Situering

In 2016 bereikte de werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) 72,0% en hiermee wordt voor de eerste keer sinds 2010 terug de kaap van de 72% gerond, wat dus iets hoger is dan de 71,9% die genoteerd werd sinds 2013. Het is duidelijk dat het behalen van de Europa 2020 doelstelling van 76% een hele uitdaging blijft.

Kernindicator	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) (%)	72,3	71,5	72,1	71,8	71,5	71,9	71,9	71,9	72,0	76,0	4,0 ppt 12 op 28 (in 2016)

In Vlaanderen blijken vooral de 50- en 55-plussers er sterk op vooruit te zijn gegaan. In 2016 lag de werkzaamheidsgraad van **50-plussers** op 59,1%, dit is 1 ppt. hoger dan in 2015 en nog slechts 0,9 ppt. verwijderd van de 60%-doelstelling tegen 2020. Ook bij de **55-plussers** komt de 50%-doelstelling in zicht. Momenteel ligt de werkzaamheidsgraad van de 55-plussers op 46,7%, ofwel 1,1 ppt. hoger dan in 2015 en 3,3 ppt. verwijderd van de doelstelling. Bij de **personen met een arbeidshandicap** (20-64 jaar) wordt een werkzaamheidsgraad van 43% nagestreefd tegen 2020 en deze doelstelling werd in 2015 behaald. Bij de **personen geboren buiten EU** (20-64 jaar) is er weinig vooruitgang gemaakt in de realisatie van de 64%-doelstelling tegen 2020; deze lijkt zeer gevoelig te zijn aan conjunctuurbewegingen, waardoor de werkzaamheidsgraad heen en weer blijft schommelen tussen 52% en 55%.

Sub-indicatoren	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Werkzaamheidsgraad Kansengroepen											
15-24 jaar (%)	31,7	28,6	28,8	29,4	28,1	27,7	27,0	27,9	27,0	/	18 op 28 (in 2015)
50-64 jaar (%)	49,1	50,9	53,1	53,6	54,6	56,5	57,5	58,1	59,1	60	0,9 ppt 16 op 28 (in 2015)
55-64 jaar (%)	34,3	35,8	38,2	38,9	40,5	42,9	44,3	45,6	46,7	50	3,3 ppt 20 op 28 (in 2015)
Vrouw (20-64) (%)	66,1	65,7	66,7	66,4	66,2	66,9	67,6	68,2	67,7	75	7,3 ppt 11 op 28 (in 2015)

Man (20-64)¹³ (%)	78,3	77,2	77,4	77,0	76,7	76,8	76,2	75,6	76,3	/	12 op 28 (in 2015)
Niet-EU-nationaliteit (20-64) (%)	47,2	47,0	44,4	46,3	42,7	46,4	44,6	48,7	/	58	9,3 ppt 21 op 26 (in 2015)
Geboren buiten EU (20-64) (%)	56,3	53,4	53,4	53,0	51,8	54,9	53,3	53,7	/	64	10,3 ppt 25 op 26 (in 2014)
Met arbeidshandicap (20-64) (%)	-	37,5	33,5	38,6	38,7	40,4	42,7	43,1	/	43	Gerealiseerd in 2015 (geen vergelijkende cijfers beschikbaar)

Om de 3 jaar brengt de Stichting Innovatie en Arbeid ook de **werkbaarheid** in kaart. In januari 2017 werd de werkbaarheidsmonitor geactualiseerd. **In 2016 bedraagt de werkbaarheidsgraad voor werknemers 51,0%**. Het aandeel werknemers met een werkbare job is daarmee gedaald ten opzichte van 2013, toen een werkbaarheidsgraad van 54,6% werd opgetekend.

In Vlaanderen gaat de deelname aan levenslang leren er met 7% in 2015 er licht op achteruit (t.a.v. 7,7% in 2014) en blijft daarmee onder het EU-gemiddelde van 10,7%. In 2005 bedroeg de opleidingsparticipatie nog 9%, maar vertoont sindsdien een dalende trend. Het behalen van de doelstelling van 15% in 2020 blijft daarmee een hele uitdaging. Om het tij te keren heeft de Vlaamse Regering in het kader van haar visie 2050 een conceptnota goedgekeurd op 10/03/2017 over de transitieprioriteit levenslang leren en de dynamische levensloopbaan. De conceptnota is het startschot om te komen tot een nieuwe visie op de lerende levensloopbaan. Ook het transnationaal ESF-project “partnerschappen als hefboom voor levenslang leren en innovatie” zal een belangrijke rol spelen om de opleidingsdeelname in Vlaanderen structureel te verhogen.

3.1.2. Maatregelen

Voor de maatregelen die de werkzaamheid verhogen, kan verwezen worden naar 2.2.

3.2. ONDERWIJS

3.2.1. Situering

Het aandeel **vroegtijdige schoolverlaters** bedroeg in 2015 7,2%. De Vlaamse Europa 2020-doelstelling van 5,2% werd nog niet bereikt. Met 7,2% vroegtijdige schoolverlaters blijft Vlaanderen wel ruim onder de Europese doelstelling van 10%. Inzake het aandeel van de **30-34 jarigen met een diploma hoger onderwijs**, scoort Vlaanderen in 2015 43,2%. Hiermee wordt de Europese doelstelling van 40% gehaald terwijl de Vlaamse doelstelling van 47,8% binnen bereik blijft.

¹³ Is geen kansengroep. De werkzaamheidsgraad bij mannen werd in de tabel opgenomen omdat het een bijkomend inzicht biedt in de algemene werkzaamheidsgraad (20-64). In de periode 2008-2016 nam de werkzaamheidsgraad bij de vrouwen lichtjes toe, terwijl deze bij de mannen iets terugviel.

Kernindicatoren	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
vroegtijdige schoolverlaters (%)	8,6	8,6	9,6	9,6	8,7	7,5	7	7,2	5,2	2 ppt 8 op 28 (in 2015)
30-34 jarigen met diploma HO (%)	43,6	43,1	45	42,3	45,3	44,1	44,8	43,2	47,8	4,6 ppt 14 op 28 (in 2015)

3.2.2. Maatregelen

Het actieplan 'Samen tegen Schooluitval' werd in 2016 verder uitgerold. Het plan omvat zowel acties m.b.t. **leerrecht, spijbelen, als voortijdig schoolverlaten**. Doel van deze acties is zoveel mogelijk jongeren met een onderwijskwalificatie de secundaire school te laten verlaten. I.h.k.v. het actieplan wordt sterker ingezet op het monitoren van vroegtijdig schoolverlaten. Het meest recente Vlaamse monitoringrapport, dat de evolutie in schooluitval uit het Vlaamse Onderwijs vanaf schooljaar 2009-2010 tot schooljaar 2014-2015 in kaart brengt, bevestigt de dalende trend in vroegtijdig schoolverlaten in Vlaanderen. Met het doel het aantal vroegtijdige schoolverlaters te verminderen werkt Vlaanderen ook verder aan een **hervorming van het systeem van leerlingenbegeleiding**. Doel is het duidelijk afbakenen van de rollen en taken van alle actoren in de leerlingenbegeleiding. Ook in **2017** worden de principes uit de conceptnota 'Krijtlijnen voor een hervorming van de leerlingenbegeleiding in Vlaanderen', goedgekeurd door de Vlaamse Regering in december 2015, verder uitgewerkt.

Zowel de toegang tot als de kwaliteit van het hoger onderwijs blijven prioriteiten voor de Vlaamse Regering. I.h.k.v. het ontwikkelen van een volledig traject om leerlingen kwalitatief te begeleiden bij hun studiekeuze naar het hoger onderwijs werd in de lente van 2016 **Columbus** gelanceerd. Dit instrument geeft invulling aan de **geplande verplichte niet-bindende oriënteringsproef voor leerlingen van de derde graad secundair onderwijs** die verder wensen te studeren. In de toekomst zal de focus van Columbus verbreed worden en de overgang naar de arbeidsmarkt omvatten. I.h.k.v. een goede aanvangsdiagnostiek bij de start van het hoger onderwijs werden verplichte, niet-bindende proeven ontwikkeld en een eerste keer afgenomen voor de ingenieursopleidingen en de geïntegreerde lerarenopleidingen. In een latere fase kunnen dergelijke proeven ook voor andere richtingen in het hoger onderwijs worden ontwikkeld.

In het begrotingsjaar **2017** wordt een **verhoging van de werkingsmiddelen voor de hogescholen en universiteiten** doorgevoerd. Het decretaal voorziene klikmechanisme wordt integraal toegepast, wat een verhoging van de middelen met 25,3 miljoen euro betekent. Een bijkomende verhoging met 14,5 miljoen euro is voorzien in uitvoering van het Integratiedecreet (2013). Een toename van de werkingsmiddelen voor de hogescholen en universiteiten kan een gunstige invloed uitoefenen op het aantrekken van studenten in het hoger onderwijs. De **hervorming van het hoger beroepsonderwijs** (zie 2.2.12) moet studenten aantrekken die vandaag de weg naar het hoger onderwijs nog niet vinden en zo bijdragen tot de verdere democratisering van het Vlaamse hoger onderwijs.

3.3. ONDERZOEK EN ONTWIKKELING (O&O)

3.3.1. Situering

De **O&O-intensiteit** van het Vlaams Gewest bedraagt 2,46% (2014) (De private sector levert een bijdrage van 1,68%. Voor de publieke sector is dat 0,78% in 2014.).

In 2016 bedroeg het **totale budget voor wetenschap** van de Vlaamse overheid 2,25 miljard euro, waarvan 1,41 miljard euro bestemd voor O&O. Dit is een historisch hoogtepunt. Er was in dit bedrag ook een provisie opgenomen waarvan er minstens 31,8 miljoen naar O&O ging ten behoeve van uiteenlopende initiatieven zoals FISCH (duurzame scheikunde), Energyville, Flanders' Make, innovatiestages enz..

Kernindicator	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Bruto binnenlandse uitgaven O&O (%)	2,06	2,12	2,21	2,33	2,53	2,55	2,46	3	0,54 ppt <i>Plaats 6 op 28 (in 2014)</i>

3.3.2. Maatregelen

Het nieuwe AIO en het vernieuwde FWO zijn sinds 2016 het voornaamste aanspreekpunt voor respectievelijk ondernemers en onderzoekers in Vlaanderen. Eind 2016 keurde de Vlaamse Regering de convenanten met VIB, Imec, KMDA, het Orpheus Instituut, VLIZ goed voor de periode 2017-2021 en met de Antwerp Management School (AMS) voor de periode 2017-2022.

Voor **2017** is er voor het EWI-domein **195 miljoen bijkomende middelen** voorzien, waarvan 185 miljoen voor O&O. De voornaamste begunstigden van de bijkomende middelen voor **2017** zijn: Imec (29 miljoen euro), VIB (14,7 miljoen euro), hogescholen en projectmatig wetenschappelijk onderzoek (10 miljoen euro), FWO (30,3 miljoen euro), Bijzonder Onderzoeksfonds voor de universiteiten (10 miljoen euro), nieuw clusterbeleid (40 miljoen euro), meer innovatiesteun (20 miljoen euro), en proeftuin voor 'Internet of Things' en Industrie 4.0 (8 miljoen euro). Daarnaast is er een **bijkomende 60 miljoen euro in 2017 voor investeringen in onderzoeksinfrastructuur**.

Het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen (FWO), heeft voor 2017 een **bijkomende vastleggingsmachtiging** van 70,8 miljoen euro, uit te spreiden over 4 jaar. Dit is het gevolg van de zesde staatshervorming waarbij de interuniversitaire attractiepolen (IUAP) worden overgedragen van de POD Wetenschapsbeleid naar de Gemeenschappen. Voor de Vlaamse Gemeenschap, zal het FWO een oproep lanceren in **2017** en de beurzen toekennen vanaf 2018. Ook in andere beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid zijn er nog uiteenlopende initiatieven die betrekking hebben op het wetenschapsgedeelte van het EWI-domein en die eveneens bijdragen tot de O&O-investeringen van Vlaanderen. Zo is er in **2017** een extra bedrag van 14,5 miljoen euro voor wetenschapsbeleid vanwege het departement OV (bedoeld voor de integratie van Hoger Onderwijs) en een ander voorbeeld is een investering van 30 miljoen euro voor een nieuwe golftank op de Blauwe Groei campus op het GreenBridge wetenschapspark in Oostende.

In **2017-2018** wordt een structureel kader uitgewerkt voor deelname van Vlaamse onderzoekers aan **internationale onderzoeksinfrastructuren** (waaronder ESFRI). Dat betekent dat Vlaanderen vanaf 2019 zijn middelen structureel zal inzetten om duurzame Vlaamse deelname aan dergelijke infrastructuur te bewerkstelligen. Tot dusver werd de Vlaamse deelname bewerkstelligd via ad-hoc oproepen. Voor **2017 en 2018** werd aan de onderzoekers, die tot dusver betrokken waren, een overbruggingsfinanciering toegekend van 16,4 miljoen euro.

Vlaanderen heeft zijn **ERA routekaart** opgeleverd en bezorgd aan de COM in de lente van 2016 als bijlage bij de Belgische ERA-routekaart. Een van de prioriteiten betreft de technologietransfer en de kennisverspreiding, waarvoor er reeds lang uiteenlopende beleidsmaatregelen bestaan bij de Vlaamse overheid. Ook voor de nieuwe ESFRI routekaart zijn de nodige initiatieven genomen en is er een bijkomend budget voorzien in **2017**.

Sedert vele jaren worden het kiezen van **STEM-richtingen** op school gepromoot in uitvoering van het beleidsdomeinoverschrijdende STEM-Actieplan. Het **Beleidsplan Wetenschapscommunicatie 2015-2020** draagt hiertoe ook bij. De STEM afgestudeerden nemen toe en er is een toenemend belang voor STEM-initiatieven (jaarlijks budget van +/- 9 miljoen euro). In **2017** zal het ICT-impulsprogramma dat eind 2016 gelanceerd werd uitgerold worden om bovenop de bestaande initiatieven speciale aandacht te besteden aan computer- en programmeervaardigheden bij jongeren. In dit verband kan ook de oprichting door de Vlaamse Regering vermeld worden van een **T2-campus** op het Thor Park in Genk. T2-campus staat voor een Technologie/Talent-campus: Scholing, opleiding en daarop betrokken dienstverlening in (vernieuwende) technologie zijn kernactiviteiten van de campus. Zo wordt een innovatief eigen aanbod aan opleidingen uitgewerkt dat wezenlijke theoretisch- praktische competenties tot ontplooiing brengt. Met het oog daarop wordt infrastructuur verwezenlijkt waarmee ook interessante en concrete mogelijkheden aangeboden kunnen worden aan het lager, het secundair, het hoger technisch en universitair onderwijs.

Najaar 2016 is het **actieplan voor innovatieve aanbesteding** goedgekeurd. Er is een doelstelling van 3% dat ertoe kan bijdragen dat andere beleidsdomeinen hun potentieel laten tot uiting komen. Een startbudget van 5 miljoen euro vanuit het Hermesfonds is voorzien om 5 nieuwe precommerciële overheidsopdrachten (PCPs) en 10 Public Procurement of Innovation (PPIs) op te starten. Het fonds richt zich in de eerste plaats op overheidsinstellingen en 85% van het budget is voorzien om 50% cofinanciering voor PCPs te steunen en de rest steunt aanbesteders vnl. in de voorbereiding van een PCP of een PPI. In een eerste fase wil het actieplan actief de openbare aanbesteders steunen die in de domeinen van de Vlaamse Visienota 2050 zijn opgenomen en in een volgende fase zal het actieplan uitgebreid worden naar alle domeinen van openbaar belang.

Ingevolge de zesde staats hervorming is het programma van de interuniversitaire attractiepolen (IUAP) bij de POD Wetenschapsbeleid stopgezet en zijn de middelen overgedragen naar de Gemeenschappen. Het FWO heeft met zijn tegenhanger bij de Franse Gemeenschap, het FNRS, een **nieuw bilateraal onderzoeksprogramma tussen de Gemeenschappen** opgestart, het **EOS** (Excellence of Science). Het zal oproepen doen tot het indienen van voorstellen voor consortia van deelnemende onderzoeksgroepen afkomstig uit de beide Gemeenschappen. Bedoeling is dat nieuwe projecten in januari 2018 van start kunnen gaan. Het FWO krijgt hiervoor een jaarlijks budget van 17,7 miljoen euro en het FNRS voorziet per jaar 13,9 miljoen euro.

De Vlaamse Regering investeert 30 miljoen in **ImecXpand**, een investeringsfonds onder de bevoegdheid van Imec, dat tot doel heeft innovatieve bedrijven te creëren in de ontluikende sector van het *Internet of Things* (IoT) maar die geen toegang hebben tot de traditionele financieringsmethodes bij het vermarkten van IoT-technologie. Bedoeling is om in het fonds tot 100 miljoen euro middelen te verzamelen. In oktober **fuseerden de Vlaamse strategische onderzoeksinstellingen Imec en iMinds**, wat begin 2016 was aangekondigd. De vzw iMinds houdt op te bestaan, maar de activiteiten krijgen een nieuwe doorstart binnen Imec dat zo een uniek hoogtechnologisch onderzoekscentrum wordt voor de digitale economie. Het zal disruptieve technologieën en oplossingen ontwikkelen in toepassingsgebieden zoals gezondheidszorg, slimme steden en mobiliteit, logistiek en Industrie 4.0 en energie. De nieuwe organisatie heeft bijna 3.500 wetenschappers van over de hele wereld en een unieke infrastructuur. Bij de overgang dient erover gewaakt te worden dat de iMinds innovatie-modellen (ICON, Living Labs en iStart-incubatie), die een uitgesproken markt-gedreven en laagdrempelig karakter hebben, versterkt worden. In 2016

werd EFRO-steun en bijkomende Vlaamse cofinanciering verleend aan de verdere uitbreiding van **Energyville**, de onderzoekssamenwerking in het domein van duurzame energie tussen KU Leuven, Vito en Imec. Deze ondersteuning gaat naar de verdere integratie van het energieonderzoek door uitbreiding van de drie onderzoeklijnen binnen Energyville: thermische netten, optimaal gekoppelde energiesystemen en fotonvoltaïsche systemen.

3.4. KLIMAAT EN ENERGIE

3.4.1. Situering

In uitvoering van het Klimaatakkoord van Parijs en heeft de Vlaamse Regering zich geëngageerd om een antwoord te bieden op de klimaatuitdagingen op korte, middellange en lange termijn. Op 19/04/2016 werd een eerste Vlaamse Klimaatop georganiseerd, gevolgd door rondetafelconferenties waarin belanghebbenden en beleidsmakers voorstellen uitwerkten en engagementen formuleerden. De ministers van de Vlaamse Regering organiseerden elk voor hun bevoegdheid dergelijk overleg. Voor het energiedomein spoorde dit samen met het transitieproject Stroomversnelling van de Vlaamse Regering, dat een gelijkaardig proces omvat als opstap naar opmaak van een Vlaamse energievisie en energiepact. Beide trajecten spoorden samen op de **Vlaamse Klimaat- en Energietop van 1/12/2016**, waarop de Vlaamse Regering een **Klimaat- en Energiepact** afsloot. Hierin worden concrete engagementen van zowel de Vlaamse Regering als van de stakeholders opgenomen om de uitstoot van broeikasgassen op korte en middellange termijn verder te reduceren. De Vlaamse Regering engageert zich ook om een klimaatvisie 2050 en een geïntegreerd Vlaams Klimaat- en Energieplan 2021-2030 op te stellen. De uitwerking van dit Vlaamse plan zal parallel lopen met het proces tot opmaak van het Belgisch Klimaat- en Energieplan conform de richtlijnen van de Europese Energie Unie. In dit kader is er een stuurgroep gemandateerd door het Belgische energieoverleg (ENOVER) en de Nationale Klimaatcommissie (NKC) met vertegenwoordigers van de drie gewesten en de federale overheid. Het **klimaatdebat in het Vlaams Parlement** resulteerde op 23/11/2016 in de aanneming van een resolutie met aanbevelingen (m.i.v. doelstellingen voor 2030 en 2050) aan de Vlaamse Regering voor een sterk lange termijn klimaatbeleid¹⁴. Hoewel de resolutie niet bindend is, wordt verwacht dat ze een één van de bouwstenen vormt voor de uitwerking van het toekomstige Vlaamse klimaat- en energiebeleid.

¹⁴ <http://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2016-2017/g992-2.pdf>

Kernindicatoren	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Broeikasgasemissies niet-ETS broeikasgasemissies scope 13-20¹⁵ (kton)	46.203	46.865					45.861	43.572	45.242	-15,7% broeikasgasemissies t.o.v. 2005	Voldeed van 2013 tot 2015 aan de jaarlijkse reductiedoelstelling <i>19 op 28 (in 2014)</i>
Energie-efficiëntie Besparing finaal energiegebruik niet-ETS (GWh, % t.o.v. 2001-2005)				10,88		16,49				Vlaams streefdoel 9% energiebesparing in 2016 t.o.v. gemiddelde 2001-2005)	In 2016 is een besparing van 14% realistisch ¹⁶
Primair energiegebruik, excl. Niet-energetisch (Mtoe)	33,6	32,9	32,0		31,7	31,1	32,1	29,4	29,8		Dalend verloop 2008-2014 <i>12 op 28 (in 2013)</i>
Hernieuwbare energie (HE) -hoeveelheid HE (Mtoe)	0,48	0,70	0,90	1,11	1,05	1,30	1,39	1,31	1,40	2,156 Mtoe	0,756 Mtoe
-aandeel HE in het bruto finaal energiegebruik (%)	1,9	2,9	3,9	4,5	4,6	5,6	5,7	5,7	6,0	10,33%	5,33% <i>25 op 28 (in 2014)</i>

3.4.2. Maatregelen inzake reductie broeikasgasemissies niet-ETS-activiteiten

Vlaanderen engageerde zich om een uitstootvermindering (in de zogenaamde niet-ETS-sectoren) van 15,7% te realiseren in 2020 t.o.v. 2005. Op 14/04/2016 werd het **eerste voortgangsrapport van het Vlaams Mitigatieplan 2013-2020**, waarin een evaluatie gemaakt van de beleidsmaatregelen en de gerealiseerde emissiereducties, aan de Vlaamse Regering voorgelegd. Uit het rapport blijkt dat de Vlaamse emissies onder het reductiepad naar 2020 liggen, en er dus een overschot is gecreëerd. Projecties geven weliswaar aan dat er vanaf **2017** een tekort zou zijn, maar beschouwd over de totale periode 2013-2020 zou de -15,7% doelstelling wel binnen bereik liggen.

In het Vlaams Mitigatieplan 2013-2020 is een traject voorzien om in alle niet-ETS-sectoren de broeikasgasuitstoot terug te dringen. M.b.t. de transportsector, kan gewezen worden op de invoering van de kilometerheffing voor vrachtwagens en de hervorming van de Vlaamse voertuigfiscaliteit (zie 2.1.2.), alsook de uitrol van het Vlaams actieplan alternatieve voertuigtechnologieën (zie verder 'Clean Power for Transport') en vergroening van de binnenscheepvaart. M.b.t. de gebouwensector wordt o.a. verwezen naar de ontwikkeling of bijstelling van maatregelen ter ondersteuning van energierenovatie en de aanscherping van de

¹⁵ Bij de bepaling van de Belgische niet-ETS doelstelling werd rekening gehouden met de opname van bijkomende emissies onder ETS vanaf de periode 2013-2020 (scope 13-20). De niet-ETS broeikasgasemissies worden daarom uitgedrukt rekening houdende met deze ETS scope-uitbreiding.

¹⁶ Derde Vlaams actieplan energie-efficiëntie

energieprestatie-eisen (zie 3.4.3.). Voor de niet-ETS industrie kan o.a. de nieuwe generatie van energiebeleidsovereenkomsten en de bevordering van energie-efficiëntie bij kmo's (zie 3.4.3.), alsook de uitwerking van het Vlaams actieplan ter reductie van F-gassen in april 2016 worden vermeld.

Met de oprichting van het **Klimaatfonds** creëerde de Vlaamse Regering het nodige financiële kader voor het voeren van een lange termijn klimaatbeleid. Het Klimaatfonds wordt gespijsd met de aan Vlaanderen toegewezen Belgische inkomsten uit de veiling van EU ETS-emissierechten. De Vlaamse Regering besliste om 324,2 miljoen euro voor de periode 2016-2019 te bestemmen voor klimaatmaatregelen: 262 miljoen euro in de bouwsector, 25,2 miljoen euro in de transportsector en 12 miljoen euro voor ondersteuning van lokale overheden. Tenslotte wordt 25 miljoen euro voorbehouden voor de internationale klimaatfinanciering.

3.4.3. Maatregelen ter verbetering van de energie-efficiëntie

M.b.t. de verbetering van de energieprestatie in de bouwsector, zijn vanaf **1/01/2017** ook **E-peileisen van toepassing op niet-residentiële gebouwen**. De Vlaamse Regering keurde in 2016 ook een ontwerp van wijzigingsdecreet en –besluit m.b.t. de energieprestatieregelgeving goed. Het wijzigingsbesluit bevat naast het BEN-niveau en bijhorende aanscherpingsgraad voor alle niet-residentiële gebouwen ook de invoering van een S-peil, een parameter voor de gebouwschil, vanaf 1/01/2018. Met het oog op de verbetering van het EPC wordt een permanente vorming voor energiedeskundigen voorzien. Er wordt ook werk gemaakt van een verbeterd inspectieprotocol dat **midden 2017** in werking zal treden.

In kader van het **Renovatiepact** wordt, in samenspraak met alle belanghebbenden, werk gemaakt van een coherent actieplan dat moet leiden tot een sterke verhoging van de renovatiegraad van het Vlaams woningpatrimonium en de energieprestatie ervan optimaliseert tot het bijna-energie neutraal niveau.

In 2016 werden voorstellen ter hervorming van de **financiële ondersteuningsinstrumenten voor energetische renovatiewerken** uitgewerkt. Wat premies betreft, voerde de Vlaamse Regering in juli 2016 een hervorming door. Deze hervorming impliceert o.a. de invoering van nieuwe (o.a. voor buitenmuurisolatie en totaalrenovatie) en de uitfasering van een aantal bestaande premies. Er wordt ook voorzien in een procesbegeleiding voor collectieve renovaties. Daarnaast werd de Vlaamse energielening verder uitgebouwd tot een belangrijke hoeksteen van de Vlaamse instrumentenmix ter ondersteuning van energierenovatiewerken.

Ter bevordering van de energie-efficiëntie in energie-intensieve ondernemingen, zijn in 2015 de **energiebeleidsovereenkomsten (EBO)** in werking getreden. Midden 2016 waren er 338 vestigingen toegetreden, die samen meer dan 80% van het industriële energieverbruik vertegenwoordigen. Voortbouwend op de ervaringen met de energie-intensieve ondernemingen, zet de Vlaamse overheid nu een pilootproject op om zogenaamde mini-EBO's uit te werken voor kmo's. Ook werd de haalbaarheid van de oprichting van een ESCO-fonds (Energy Saving Company) in Vlaanderen onderzocht.

3.4.4. Maatregelen voor de toename aandeel hernieuwbare energie

In het intra-Belgische klimaat- en energieakkoord van 4/12/2015 verbond Vlaanderen zich ertoe om de productie van hernieuwbare energie tegen 2020 te laten stijgen tot 2,156 Mtoe¹⁷ of 25.074 GWh. Op 8/07/2016 keurde de Vlaamse Regering de **conceptnota Energieplan 2020** goed, waarin een voorstel wordt geformuleerd van subdoelstellingen hernieuwbare energie naar type. Na afronding van het overleg met de stakeholders en adviesraden worden deze definitief vastgelegd. Om de nieuwe hernieuwbare energiedoelstellingen te halen zet de Vlaamse Regering o.a. in op een forse toename van zonne-energie, windenergie en groene warmte. Op 24/06/2016 hechtte ze haar goedkeuring aan een **conceptnota voor een Zonneplan**. Dit plan omvat maatregelen om de ontwikkeling van zonne-energie te versnellen, zowel voor burgers, bedrijven als overheden. Zo zal in het **voorjaar van 2017** een zonnekaart beschikbaar zijn, waarop voor meer dan 2,5 miljoen daken het potentieel voor opwekking van zonne-energie gepresenteerd wordt. Ter bevordering van de productie van windenergie werd op 15/12/2016 de **conceptnota Windkracht 2020** goedgekeurd, waarin acties worden voorgesteld om meer en sneller windturbines te bouwen zoals versnelde vergunningsprocedures, verhoging van het draagvlak en een betere benutting van de ruimte. In juni 2016 werd de eerste warmtekaart voor Vlaanderen gepubliceerd waarop de warmtevraagpunten versus het warmteaanbod wordt aangegeven. Op basis van deze kaart werd ook een globale kosten-baten-analyse uitgevoerd, zodat initiatiefnemers kunnen nagaan waar het interessant is om een warmtenet aan te leggen en/of WKK-projecten te installeren. In 2016 werd eveneens werk gemaakt van een regelgevend kader voor warmtenetten in Vlaanderen (voorontwerp van decreet op 3/06/2016 goedgekeurd). Tevens wordt bekeken hoe het resterend potentieel voor groene warmte kan worden aangesproken en worden projecten inzake geothermie op de sporen gezet. Een **globaal warmteplan** zal in **2017** aan de Vlaamse Regering worden voorgelegd. Ter ondersteuning van de productie van groene warmte werd in **januari 2017** een nieuwe projectoproep gelanceerd. De Vlaamse Regering heeft hiervoor een budget van ruim 12 miljoen euro vrijgemaakt. Bedrijven die restwarmte benutten, warmte opwekken op basis van aardwarmte uit de diepe ondergrond of die biomethaan produceren kunnen daarvoor steun krijgen.

In Vlaanderen moet elke nieuwbouw woning, kantoor en school een minimum hoeveelheid energie halen uit hernieuwbare bronnen. Vanaf **1/01/2017** geldt de verplichting ook voor alle nieuwe niet-residentiële gebouwen, exclusief industriegebouwen.

Het **Vlaams actieplan 'Clean Power for Transport'** is in uitvoering, waarbij werd ingezet op het subsidiëren van de aankoop van schone voertuigen, het uitbouwen van laadinfrastructuur, de communicatie en het promoten van zero-emissievoertuigen. De zero-emissiebonus loopt door tot 2020. De Vlaamse Regering maakte 700.000 euro vrij voor de ondersteuning van projecten rond milieuvriendelijke voertuigen. Bij een eerste projectoproep in het najaar van 2016 werden 7 projecten geselecteerd, die o.a. gericht zijn op de vergroening van nichevloten, het plaatsen van semipublieke laadpunten en de bewustmaking bij de burger.

¹⁷ megaton olie-equivalent

3.5. ARMOEDE EN SOCIALE UITSLUITING

3.5.1. Inleidend

Voor zowel armoede en sociale uitsluiting als kinderarmoede, blijven de cijfers stabiel, maar bij EU SILC 2015 kan wel vastgesteld worden dat de cijfers beter zijn dan de drie voorgaande jaren. Vlaanderen blijft het in EU-verband gezien zeer goed doen, maar het is niettemin duidelijk dat het behalen van de Europa 2020 doelstelling een zeer grote uitdaging blijft.

Kernindicator		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Samengestelde indicator (personen in armoede of sociale uitsluiting)	%	15,2	14,6	14,8	15	16	15,4	15,3	15	10,5%	4,5 ppt 2 op 28 in (in 2015)
	Aantal x 1.000	930	900	910	940	1.000	970	970	960	650 tegen 2020 (=daling met 30% of -280.000 personen t.o.v. 2008)	310

Kernindicator		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
kinderen met gestandaardiseerd beschikbaar huishoudinkomen onder de armoederisicodrempel na sociale transfers %	%	9,9	9,8	11	10,4	11,2	12,1	13,6	11,7	5%	6,7 ppt 3 op 28 (in 2015)
	Aantal x 1.000	120	120	140	130	140	150	170	150	60 tegen 2020 (=daling met 50% of 60.000 kinderen t.o.v. 2008)	90

3.5.2. Maatregelen

Het **Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2015–2019** is in volle uitvoering. De **actualisatie en bijsturing van het actieplan armoedebestrijding** vormen een belangrijke stap in de verdere vormgeving van het Vlaamse armoedebestrijdingsbeleid. In het voorjaar 2016 werden de werkzaamheden hiertoe opgestart. Er werd onder meer geopteerd om te werken rond een beperkt aantal beleidsdomeinoverschrijdende thema's, waar het verschil gemaakt kan worden. Hiertoe werden **verschillende werkgroepen** opgestart.

Het actieplan blijft de **focus op gezinnen met jonge kinderen** handhaven. Zo worden bv. de lokale besturen verder gesubsidieerd en ondersteund in de realisatie van een **lokaal kinderarmoedebestrijdingsbeleid**. De subsidiëring voor lokale kinderarmoedebestrijding werd daarbij geïntegreerd in het Gemeentefonds (m.u.v. de VGC en de Brusselse randgemeenten). Het werken op het niveau van de lokale besturen (gemeenten en OCMW's) laat toe om de ruimtelijke concentratie van problemen gericht aan te pakken en verhoogt zo de kans op snel zichtbare en voelbare resultaten. De lokale besturen zijn dan ook de partner bij uitstek om de lokale regie op te nemen. De doelstelling is om concrete beleidsaanbevelingen voor lokale besturen en de Vlaamse overheid te distilleren en tot een efficiënter en effectiever lokaal (kinder)armoedebestrijdingsbeleid.

Daarnaast blijft de Vlaamse Regering ook inzetten op het aanbieden van een **laagdrempelige, toegankelijke en kwaliteitsvolle dienstverlening**. Een van de werkgroepen in het kader van de bijsturing behandelt dit thema en werkt aan een screeningsinstrument dat (aandachts)ambtenaren (armoede) kan helpen, naast andere methoden, om de toegankelijkheid van initiatieven na te gaan. De integratie van de diensten van gemeentebesturen en OCMW zal op het lokale niveau eveneens zorgen voor een meer toegankelijke dienstverlening. Een andere actie betreffen de **Huizen van het Kind (HvK)** waarmee men volwaardige basisvoorzieningen voor ogen heeft, waar tal van partners, zoals kinderopvang, opvoedingsondersteuning, onderwijs, vrijetijdsactoren,... lokaal samengebracht worden. Begin 2017 zijn er 135 Huizen van het Kind erkend met een werkingsgebied over 191 gemeenten en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waardoor meer dan 70% van de kinderen in een gemeente met een Huis van het Kind woont. De Vlaamse Regering blijft ook inzetten op **gezondheidsbevordering**. I.h.k.v. een nieuw organisatiemodel en organisatie eerstelijnsgezondheidszorg werd een inhoudelijk kader voorgesteld op de Eerstelijns Conferentie met de focus op samenwerking tussen gezondheids- en welzijnsactoren op alle bestuurlijke en operationele niveaus. Dit beleidskader wordt in 2017 geconcretiseerd in een actieplan. De Vlaamse Regering bevordert daarnaast de toegang tot **voldoende en gezonde voeding**. Er wordt ingezet op de herverdeling van kwalitatieve en gezonde voedseloverschotten naar de meest kwetsbaren uit onze maatschappij en ook de uitrol en evaluatie van de €1-maaltijden past in dit kader. Omdat ook personen van buitenlandse herkomst volwaardig aan de samenleving kunnen participeren, werden **proeftuinen 'centrale begeleiding voor 16-18 jarige nieuwkomers uit derde landen'** opgestart. Ook de proeftuinen **'inburgering op maat voor laaggeletterde vrouwen met jonge kinderen'** lopen. Bij de uitvoering van deze proeftuinen is er aandacht voor het geïntegreerd werken op vlak van maatschappelijke oriëntatie, NT2, opvoedingsondersteuning en kinderopvang. De nadruk bij deze projecten ligt vnl. op het aanbieden van Nederlandse taallessen in een laagdrempelig aanbod, de ondersteuning van de moeders bij de zorg en opvoeding van hun kinderen en het verhogen van de ontwikkelingskansen van de kinderen.

Het beschikken over **voldoende beschikbare middelen** in gezinnen is in vele gevallen bepalend voor wat kan en niet kan. Om armoede het hoofd te bieden via het **activeren richting werk**, moet geïntegreerd en krachtgericht samengewerkt worden (dual leren (zie 2.2.7.)), de activerende IBO (zie 2.2.1.)). Daarnaast krijgen werkzoekenden bij VDAB dienstverlening op maat i.h.k.v. het sluitend maatpak. Na elk gesprek met een werkzoekende maakt een bemiddelaar de inschatting of er nood is aan verdere persoonlijke dienstverlening. Signalen van armoede vormen één van de aandachtspunten bij de inschatting. Alle doelgroepwerknemers binnen de sociale economie krijgen de nodige ondersteuning om aan hun persoonlijke ontwikkeling te blijven werken. Vanaf **2017** krijgen werkgevers die een langdurig werkzoekende in dienst nemen, daarenboven een **premie**. Met deze premie die in twee schijven wordt toegekend, wordt zowel de aanwerving zelf als de duurzame tewerkstelling van deze werkzoekenden gestimuleerd. Vlaanderen zet anderzijds in op **kostenverlagende maatregelen** die het besteedbaar inkomen van gezinnen met jonge kinderen verhogen (bv. inkomensgerelateerde kinderopvang, groeipakket, huurpremie, huursubsidie,...). Belangrijk daarbij is dat **rechten zoveel mogelijk automatisch toegekend worden** of dat begeleidende maatregelen (bv. administratieve vereenvoudiging en proactieve dienstverlening) genomen worden zodat mensen hun rechten gemakkelijk kunnen benutten. Zo werden in het schooljaar 2015-2016 via het zogenaamde vangnetmechanisme een recordaantal van 116.000 dossiers voor school- en studietoelage automatisch opgestart. Binnen de huidige en toekomstige

regelgeving wordt er binnen de diverse beleidsdomeinen gewerkt met sociale correcties voor bepaalde maatschappelijk kwetsbare doelgroepen. De voorwaarden en criteria –die voor het bepalen van deze doelgroepen van regelgeving tot regelgeving verschilt- zullen geëvalueerd worden. Einddoel van die evaluatie is niet om een uniforme omschrijving van de doelgroep voor sociale correcties te bekomen, maar wel om via een gemeenschappelijke visie tot een goed overwogen en afgestemde keuze te kunnen komen voor de afbakening van deze doelgroep bij de specifieke beleidsmaatregelen in verschillende beleidsdomeinen. De Vlaamse Regering stelde daartoe begin 2016 de **werkgroep Sociale Correcties** aan om hiervan werk te maken.

Omdat alles start met een **goede en energiezuinige woning** keurde de Vlaamse Regering in 2016 het **Energiearmoedeprogramma** goed dat focust op twee pijlers, nl. sociale bescherming en energiebesparing. Er werd werk gemaakt van het regelgevend werk ter voorbereiding van de implementatie van de geselecteerde maatregelen. De wettelijke basis voor de invoering van sociale programma's voor de plaatsing van spouwmuurisolatie en hoogrendementsglas is opgenomen in het wijzigingsbesluit dat o.a. een update van het premiestelsel voorziet. In **2017** voorziet men de werking van een geïntegreerd instrumentarium voor de structurele aanpak van energiearmoede. De Vlaamse Regering zet ook in op **kwalitatieve huisvesting**. Het huurgarantiefonds, de huursubsidie, de huurpremie, de verzekering gewaarborgd wonen en het stelsel van de sociale leningen zijn maatregelen waarop mensen in armoede beroep kunnen doen. In 2016 werd het ad hoc onderzoek 'Studie ter voorbereiding van een nieuw stelsel van huursubsidies' door het Steunpunt Wonen opgestart.

In **2017** wil men komen tot de uitwerking van een geharmoniseerd besluit "tegemoetkoming in de huur". Een **eerste evaluatie van het erkenningsbesluit van Sociale Verhuurkantoren (SVK-besluit) werd opgestart** om na te gaan of de nieuwe bepalingen de SVK's effectief ondersteunen en stimuleren om hun woningaanbod verder uit te bouwen, zonder dat dit ten koste gaat van de kwaliteit van de dienstverlening naar de huurders en kandidaat-huurders. Een korte termijn wijziging van het SVK-besluit heeft in een extra budget van 8,7 miljoen euro voorzien voor de sector. Hierdoor wordt het eigen vermogen van de SVK's versterkt. Deze bijkomende middelen dienen immers als buffer tegen huurachterstallen en huurschade. Bijkomend werd ook het uitbetalingsritme van de subsidieschijven aan SVK's geoptimaliseerd. In **2017** zal op basis van de resultaten van de evaluatie het **regelgevend kader verder worden bijgestuurd**. Anderzijds wordt ook de private huurmarkt grondig onder de loep genomen. Op 15/07/2016 heeft de Vlaamse Regering een **conceptnota private huur** goedgekeurd, waarin zij haar visie op de private huurmarkt uiteenzet. Het woninghuurrecht maakt daar een belangrijk onderdeel van uit, evenals maatregelen op het vlak van de verbeterde toegankelijkheid van de private huurmarkt. In het kader daarvan wordt een nieuw huurwaarborgsysteem ontwikkeld: de huurwaarborglening. De conceptnota stelt ook de uitwerking van een actieplan 'Vlaams antidiscriminatiebeleid op de private huurmarkt' voorop, dat alle initiatieven en maatregelen bundelt om het antidiscriminatiebeleid vorm te geven. Ook de mogelijkheden en voordelen van het proefhuren worden nagegaan. Naast de structurele aanpak inzake kwalitatieve huisvesting, zette de Vlaamse Regering ook in op de preventie van uithuiszetting in de private huurmarkt via (aanklampende) begeleiding. Via deze beleidsmaatregel wil men sneller op de bal spelen bij dreigende uithuiszetting. Deze uiterst preventieve maatregel en andere maatregelen werden opgenomen in een **globaal plan dak- en thuisloosheid 2017-2019** dat eind 2016 werd opgesteld. Met dit plan wordt op een geïntegreerde manier deze complexe problematiek aangepakt.

Om tot een duurzame aanpak van armoede te komen is het cruciaal dat de samenleving, organisaties en beleid over een genuanceerde **beeldvorming** inzake armoede en over de effecten van het leven in armoede beschikken. Er worden op dat vlak beleidsdomeinoverschrijdend initiatieven uitgewerkt

Daarnaast wordt ook ingezet op de **binnenkant van armoede**. Een van de methodieken die overwogen wordt om armoede te bestrijden is om het informeel persoonlijk netwerk van kwetsbare individuen en gezinnen te vergroten en te versterken, vanuit de kwaliteiten en mogelijkheden van deze mensen en niet vanuit een concreet hulp- en dienstverleningsaanbod, zodat dit een netwerk is waar ze ondersteuning kunnen krijgen, waar ze mogen bij horen en waar ze van betekenis kunnen zijn en blijven. Om deze doelstelling op een duurzame en effectieve manier uit te bouwen, werd gestart met wetenschappelijk onderzoek. Daarnaast wordt de methodiek van groeitrajecten uitgetest op enkele locaties. Daarbij nemen kansarme ouders van jonge kinderen deel aan een educatief programma gericht op empowerment. Naast het opleidingstraject krijgen ouders individuele ondersteuning, zodat hun thuissituatie verbetert.

DEEL 4. GEBRUIK VAN DE STRUCTUURFONDSEN

De **Vlaamse slimme specialisatiestrategie (S3)** was een belangrijke leidraad bij de vaststelling van de inhoudelijke prioriteiten voor de verschillende Operationele Programma's 2014-2020 (EFRO voor het Vlaamse Gewest en voor Interreg). Medio 2016 waren ruim 130 Interreg projecten met Vlaamse partners goedgekeurd, die samen een totale projectkost van 142 miljoen euro vertegenwoordigen waarvan 74,3 miljoen euro EFRO-steun.

Sinds eind 2016 zijn het **Vlaamse EFRO programma en de EFRO Interreg programma's** op kruissnelheid met het selecteren en betoelagen van projecten. De S3 domeinen (en kruisverbanden daartussen) die door Vlaanderen vooropgesteld zijn in haar S3 komen daarbij quasi 1 op 1 terug in een meerderheid van de tot op heden goedgekeurde projecten. Voorbeelden van toonaangevende projecten op dat vlak zijn bijv. IMPACT en Biobase4SMEs (biogebaseerde economie), BlueChem (chemie), CAPTURE (circulaire economie, maakindustrie, chemie), Waterstofregio (koolstofarme economie, transport), ORSI Robotic Surgery Institute (health)

Voor het Vlaamse EFRO programma wordt bekeken hoe er gedurende **2017** - met de nog beperkt beschikbare middelen - geantwoord kan worden op de belangrijke **vraag naar O&O&I middelen voor demonstratie- en pilootprojecten**. Er wordt geanticipeerd dat de vraag daarnaar in ruime mate de beschikbare middelen zal overstijgen. Niet in het minst vanuit de hoek van actoren die recent (2016) i.h.k.v. het nieuwe Vlaamse Clusterbeleid geïdentificeerd werden (clusters, innovatieve bedrijfsnetwerken, bedrijfsnetwerken in spe...) wordt een belangrijke vraag verwacht.

Ook zal strategisch ingezet worden op het aanspreken van de meerdere 100 miljoenen euro aan EFRO middelen die nog bij transnationale Interreg programma's beschikbaar zijn voor het internationaliseren van Vlaamse clusters en het uitvoeren van demo- en pilootprojecten van Europese schaal door en tussen clusters en clusterleden.

Het **operationeel ESF-programma 2014-2020** legt de prioriteiten en doelstellingen vast voor ongeveer 1 miljard euro aan maatregelen die ongeveer 250.000 mensen moeten helpen om een job te vinden, een bedrijf op te starten of nieuwe competenties te verwerven. 394 miljoen euro hiervan wordt bijgedragen door de EU. In 2016 werden 16 bijkomende oproepen gelanceerd.

Via de oproepen i.s.m. het Departement OV, cofinanciert ESF onder meer de brugprojecten ter bestrijding van voortijdig schoolverlaten (Europa 2020). Daarnaast ondersteunt het ESF ook de innovaties onderwijs-werk richting duaal leren (LSA2). Ook voor het erkennen van competenties blijft ESF stimuli aanreiken op het snijvlak Onderwijs-Werk (LSA2).

ESF ondersteunt de toename van de werkzaamheidsgraad via curatieve en preventieve acties (Europa 2020). In samenwerking met VDAB-regie financiert de begeleiding en opleiding van werkzoekenden, waarvan ¼ migranten (LSA 2). Verder werden in 2016 ook oproepen voor de toeleiding naar de arbeidsmarkt van vluchtelingen en Roma gelanceerd (LSA2). De nieuwe oproepen Duurzaam Loopbaanbeleid en Anders Organiseren zetten in op de verhoging van de werkbaarheid van de jobs en gaan hiermee de vervroegde uittrede uit de arbeidsmarkt tegen.

De in 2016 gelanceerde oproep Armoede tot slot zet expliciet in op de deelindicator van de huishoudens met een lage werkintensiteit en komt hiermee direct tegemoet aan de Europa 2020-doelstellingen.

DEEL 5. INSTITUTIONELE VRAAGSTUKKEN EN PARTICIPATIE VAN BELANGHEBBENDEN

5.1. VERSTERKEN VAN HET DRAAGVLAK

Vlaanderen hecht veel belang aan het vergroten van het draagvlak van het Europees Semester. Het welslagen van het Europees Semester in Vlaanderen is de gezamenlijke opdracht van de Vlaamse overheid, de (boven)lokale besturen en de verschillende stakeholders. Het voorbije jaar werden er verschillende draagvlakversterkende initiatieven genomen.

In het najaar van 2016 sloegen het beleidsdomein Kanselarij en Bestuur (KB), de Vereniging van Vlaamse Provincies en de Europa Direct Informatiecentra van de respectievelijke Vlaamse provincies de handen in elkaar voor het opzetten van een **lezingenreeks**¹⁸ 'Bouwen aan Europa. Het Europees Semester uitgelegd'. Ook werd op 30 september 2016 in het Vlaams Parlement een **opleiding inzake het Europees Semester** ingericht. Deze opleiding stond open voor Vlaamse parlementsleden en hun medewerkers, evenals ambtenaren van de Vlaamse administratie. De opleiding werd verzorgd door twee leden van de ambtelijke werkgroep Europees Semester en één van de European Semester Officers voor België.

Binnen de Vlaamse overheid is de opvolging van het Europees Semester inmiddels zeer goed ingebed. I.h.k.v. een EU-thema-vergadering (8/06/2017) zal door het **voorzitterscollege** worden teruggeblikt op het lopende Europese Semester, zodat hier ook aandachtspunten voor de toekomst kunnen worden meegenomen.

5.2. BETROKKENHEID VLAAMS PARLEMENT

Om de betrokkenheid van het Vlaams Parlement bij het Europees Semester te versterken, wordt sinds het Europees Semester 2015 het ontwerp van VHP besproken in de **Commissie Algemeen Beleid, Financiën en Begroting** van het Vlaamse Parlement. Dit jaar vond de bespreking plaats op **21/03/2017**¹⁹.

De grote interesse van het Vlaams Parlement i.h.k.v. de opvolging van het Europees Semester, leidde ook tot een ontwerp van resolutie²⁰ die op 21/03/2017 in de boven vermelde Commissie werd goedgekeurd. Naar de betrokkenheid van het Vlaams Parlement bij de opmaak van het VHP wordt ook verwezen in een studie²¹ van het Europees Parlement.

5.3. BETROKKENHEID SOCIALE PARTNERS

Ook de sociale partners werden (i.h.k.v. **VESOC**) via een gedachtewisseling op **15/03/2017** bij de opmaak van het VHP 2017 betrokken.

¹⁸<http://www.vlaanderen.be/int/europese-unie/nieuws/lezingenreeks-bouwen-aan-europa-het-europees-semester-uitgelegd>

¹⁹<https://www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/1123980>

²⁰<https://www.vlaamsparlement.be/parlementaire-documenten/parlementaire-initiatieven/1101845>

²¹[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/497743/IPOL_STU\(2016\)497743_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/497743/IPOL_STU(2016)497743_EN.pdf)

5.4. BETROKKENHEID (BOVEN)LOKALE BESTUREN EN STAKEHOLDERS

De VLEVA-leden hebben ook dit jaar een aantal goede praktijken voor opname in het VHP 2017 aangereikt. Nadat de ontwerpen van LSA's 2017 medio mei 2017 worden gepubliceerd, zal door VLEVA opnieuw een workshop worden georganiseerd²².

De **Vereniging Vlaamse Provincies (VVP)** geeft aan dat **provinciale initiatieven** zich richten op het afstemmen van de binnenlandse energieproductie met de energievraag (LSA2), waarbij ingezet wordt op het verbeteren van de **energie-efficiëntie** via innovatieve oplossingen en onderzoek:

- COBENis een samenwerking tussen zes partners uit verschillende landen, die projecten uitwerken die een hefboom creëren voor duurzame, lokaal geproduceerde energie. België wordt vertegenwoordigd door Oost-Vlaanderen, dat een pilootproject uitvoert in Eeklo inzake een rendabel warmtenet met restwarmte;
- See2do! promoot energetisch efficiënte renovaties in woningbouw om de CO2-uitstoot te verminderen. Het is een samenwerking tussen Antwerpen, Oost-Vlaanderen, Vlaams-Brabant en Nederlandse partners;
- EnergyVille voert onderzoek naar de uitvoering van fotonvoltaïsche systemen, thermische netten en gekoppelde energiesystemen i.h.k.v. het SALK-programma en dankzij steun van o.a. EFRO, de Vlaamse overheid en de provincie Limburg. Het combineert moderne infrastructuur met internationale expertise en een living lab omgeving om de overgang naar een duurzame energieregio te vergemakkelijken.

Andere provinciale initiatieven richten zich op het stimuleren van **O&O&I**:

- ACCELERATE brengt 3D-printexpertise uit Nederlands Limburg en West-Vlaanderen structureel samen zodat de nodige kennis en testinfrastructuur structureel gebundeld kan worden om bedrijven in de regio's te laten groeien;
- CROSSCARE steunt de ontwikkeling van lifetech prototypes en ontvangt steun van het Interreg A Vlaanderen-Nederland programma en is belangrijk voor de provincies Antwerpen, Vlaams-Brabant en Limburg. Lifetech prototypes worden doorontwikkeld en getest in proeftuinen (living labs). Een van hun producten helpt mensen met een tremor normaal te drinken.

5.5. UITLEIDING

Vlaanderen nam i.h.k.v. het Europees Semester 2017 ook een voortrekkersrol op wat de totstandkoming betrof van een 'Fact Finding Mission' (15/12/2016) tussen de COM en België m.b.t. de opmaak van het ontwerp Landverslag België 2017. Vlaanderen leverde traditiegetrouw haar bijdrage aan de redactie van het **nationale hervormingsprogramma (NHP)** van België. Het VHP 2017 wordt als bijlage bij het NHP opgenomen. Daarnaast nam Vlaanderen in het Europees Semester 2017 actief deel aan de bilaterale ontmoetingen met de COM op politiek en administratief²³ niveau die o.a. in het teken staan van de uitvoering van de LSA's.

²²Op 6/06/2016 ging er infosessie door waarop er interactie plaatsvond over de ontwerpen van LSA's tussen de diensten COM, de Vlaamse overheid en VLEVA-leden (<https://www.vleva.eu/event/geef-uw-insteek-voor-de-landenspecifieke-aanbevelingen-het-europees-semester>)

²³ Er waren in 2016 ook ontmoetingen tussen de diensten COM en verschillende beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid, hetzij afzonderlijk, hetzij samen met de andere federale instellingen van dat domein.

Met een eigen VHP neemt Vlaanderen eigenaarschap op binnen het Europees Semester. De Vlaamse Regering bezorgt het VHP ook rechtstreeks bezorgd aan de voorzitters van de COM, de Europese Raad, het Europees Parlement, het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) en het Comité van de Regio's (CoR). D.m.v. haar initiatieven i.h.k.v. het Europees Semester, levert Vlaanderen ook een belangrijk bijdrage aan de werking van het **Europa 2020-monitoring platform²⁴ van het Comité van de Regio's**.

²⁴ <https://portal.cor.europa.eu/europe2020/Pages/welcome.aspx>

LIJST VAN AFKORTINGEN

ABAD	Arbeidsplan ter Bestrijding van Arbeidsgerelateerde Discriminatie
AMIF	Europees Fonds voor Asiel, Migratie en Integratie
AMS	Antwerp Management School
AO	Agentschap Ondernemen
AIO	Agentschap Innoveren en Ondernemen
ARKImedes	Activeren RisicoKapitaal
ARKIV	Private fondsen die investeren in beloftevolle kmo's
BAN	Business Angels Network
BEV	Battery Electric Vehicle
BBP	Bruto Binnenlands Product
BHG	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
BIOMED	Biomedisch Onderzoeksinstituut
BSO	Beroepssecundair onderwijs
CO ₂	Koolstofdioxide
COM	Europese Commissie
CoR	Comité van de Regio's
CNG	Compressed Natural Gas
DBFM	Design, Build, Finance en Maintain
DBSO	Deeltijds Beroepssecundair Onderwijs
EAK	Enquête naar de arbeidskrachten
EBO	Energiebeleidsovereenkomsten
EEN	Enterprise Europe Network
EESC	Europees Economisch en Sociaal Comité
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EFSI	Europees Fonds voor Strategische Investerings
EOS	Excellence of Science.
EPC	Energieprestatiecertificaat
E-peil	Energieprestatie-peil
ERA	European Research Area
ESCO	Energy Service Company
ESFRI	European Strategy Forum on Research Infrastructures
ESF	Europees Sociaal Fonds
ESR	Europees Stelsel van nationale en regionale Rekeningen
ETS	EU Emissions Trading System
EU	Europese Unie
EVC	Erkenning Van Competenties
EWI	Economie, Wetenschap en Innovatie
FISCH	Flanders Innovation Hub for Sustainable Chemistry
FIT	Flanders Investment and Trade
Flanders DC	Flanders District of Creativity
FNRS	Fonds Nationale de la Recherche Scientifique
FPB	Federaal Planbureau
FPV	Flanders' PlasticVision
FRIS	Flanders Research Information Space
FWO	Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek-Vlaanderen
GESCO	Gesubsidieerde contractuelen
GRIP	Gelijke Rechten voor iedere persoon met een handicap
GWh	Gigawattuur (eenheid van energie)
HBO	Hoger Beroepsonderwijs
HvK	Huizen van het Kind
H	Waterstof
HE	Hernieuwbare Energie
IBO	Individuele Beroepsopleiding
IBN	Innovatieve Bedrijfsnetwerken
ICON	Interdisciplinair Coöperatief Onderzoek.
IER	Intellectuele Eigendomsrechten
Imec	Interuniversitair Micro-Electronica Centrum
INR	Instituut voor de Nationale Rekeningen

ICT	Informatie- en Communicatietechnologie
IoT	Internet of Things
ITS	Intelligente Transportsystemen
IUAP	Interuniversitaire attractiepolen
IWT	Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie
JGA	Jaarlijkse Groeianalyse
KB	Kanselarij en Bestuur
KMDA	Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde Antwerpen
KMO	Kleine en Middelgrote Onderneming
KKP	Koopkrachtpariteiten
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
LNE	Leefmilieu, Natuur en Energie
LSA	Landenspecifieke aanbeveling
LV	Landbouw en Visserij
MOW	Mobiliteit en Openbare Werken
MTOE	Miljoen Ton Olie-equivalenten
NEET	Not in Education, Employment or Training
NHP	Nationaal Hervormingsprogramma
NKC	Nationale Klimaatcommissie
NT2	Basisopleiding Nederlands als tweede taal
OKAN	Onthaalonderwijs van Anderstalige Nieuwkomers
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OKOT	Onderwijskwalificerende Opleidingsprojecten
O&O	Onderzoek en Ontwikkeling
O&O&I	Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie
OP	Operationeel Programma
OV	Onderwijs en Vorming
PHEV	Plug-in Hybrid Electric Vehicle
PCP	Precommerciële overheidsopdrachten
POD	Programmatorische Overheidsdienst
PMV	Participatiemaatschappij Vlaanderen
PPI	Procurement of Innovation
PPS	Publiek Private Samenwerking
Ppt	procentpunt
PWA	Plaatselijk Werkgelegenheidsagentschap
REFIT	Regulatory Fitness and Performance Programme
S3	Vlaamse slimme specialisatiestrategie
SALK	Strategisch Actieplan voor Limburg in het Kwadraat
SES	Sociaaleconomische status
SILK	Enquête naar de inkomens en levensomstandigheden
SIM	Strategic Initiative Materials in Flanders
SYNTRA	Vlaams Agentschap voor Ondernemingsvorming
STEM	Science, Technology, Engineering en Mathematics
RVA	Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
SBO	Strategisch Basisonderzoek
SOFI	Spin-Off Financieringsinstrument
SvK	Sociale Verhuurkantoren
SVR	Studiedienst van de Vlaamse Regering
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
VESOC	Vlaams Economisch en Sociaal Overlegcomité
VGC	Vlaamse Gemeenschapscommissie
VHP	Vlaams Hervormingsprogramma
VIB	Vlaamse Instelling voor Biotechnologie
VIL	Vlaams Instituut voor de Logistiek
VITO	Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
VLEVA	Vlaams-Europees Verbindingsagentschap
VLIZ	Vlaamse Instelling voor de Zee
VOP	Vlaamse Ondersteuningspremie
VVP	Vereniging Vlaamse Provincies
WEP	Werkveraringsprojecten
WIJ	Werkinleving voor Jongeren
WKK	Warmtekrachtkoppeling
WSE	Werk en Sociale Economie